ТЕАТРАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

МАКС ГАЛЬБЕ.

МОЛОДІСТЬ

ДРАМА КОХАННЯ В 3 ДІЯХ.

ПЕРЕКЛАВ
ЛЕСЬ КУРБАС.

МАКС ГАЛЬБЕ.

МОЛОДІСТЬ

ДРАМА КОХАННЯ В 3 ДІЯХ.

ПЕРЕКЛАВ
ЛЕСЬ КУРБАС.

Друкарня „Польський Друкарь“, Київ. Володимирська 34.

ОСОБИ:

КСЬОНДЗ ГОППЕ,
ГАНУСЯ, його небога,
АМАНД, її молодший, зведений брат,
КАПЕЛЯН ГРИГОРІЙ ШИГОРСЬКИЙ,
ІВАН ГАРТВІГ, молодий студент,
МАРИСЯ, служниця.

ОБСТАНОВА.

Дім священика в Рожанах (Розенау). Досить простора кімната, відділена темними, звичайними портієрами від прилягаючого салону. Магагонієві (з червоного дерева), старинні меблі. На першому пляні, зліва, покрита темною матерією канапа, перед нею чотирекутний, накритий стіл і кілька стільців тростяних. Посередині лівоі стіни—широке, не дуже високе вікно, за ним видно садок. На ліво, в глибині, бюро з полицею на книжки. Проти вікна, в правій стіні — двері, що ведуть через кухню на двір. Зпереду, на ліво од дверей доволі висока полиця на книжки повна книг релігійних і історичних. На книгах стоїть позолочуване роспяттє. На право, в глибині—шафа для білизни. Поміст застелений темним килимом. Над канапою висить годинник, а над бюро — Мадонна.

Дія I.

Ранок між 7 і 8 год. Середина квітня. Ксьондз Вінкентій Гоппе сидить у вигідному халаті при бюро і пише.

Веселе ранішне сонце позолочує кімнату. Нараз Гоппе перестає писати і прислухається. З салону входять: Капелян, Ганусяі Аманд. На капеляні ризи. Ганусяв тісно прилегаючім пальто, на голові у неї ярка трохи кокетлива хустина, в руках молитвослов.

ГАНУСЯ. *(біжить до ксьондза).* Добрий день, дядечку. *(цілує його руку).*

КАПЕЛЯН. *(одночасно, знімаючи ковпак).* Слава Ісусу Христу!

ГОППЕ. *(бормоче півголосом)* Слава на віки! *(голосно)* Добрий день, моя панно! *(дивиться на годинник)* Пізно діти! Пізно! Найдалі пів на восьму повинна скінчитись Служба Божа. Ану, Аманде, покажи нам цих горобців, що ти приніс.

АМАНД. *(стоїть в шапці і усміхається дурновато).*

ГАНУСЯ. *(підходить до нього і знімає йому з голови шапку).* Алеж, мій коханий, треба знімати шапку, як входиш в хату. Скільки це разів маю тобі повторювати! Так. — Тепер скажи дядечкові: добрий день. Швидко! *(Підсовує його до дядька).*

АМАНД. *(з дурноватою усмішкою)* Добрий день, дядечку. *(цілує його руку і знов усміхається).*

ГОППЕ. *(жартовливо)* Добрий день, приятелю.

КАПЕЛЯН. *(котрий стояв увесь час мовчки біля столу і приглядався, каже усміхаючись до Ганусі)* Скільки то мусить влізти в цей череп нещасний. О, сувора вчителько!

АМАНД. *(дивиться у вікно)* Світить гарно сьогодні... Гарне сонечко. *(жест)* Тепло. *(нараз кидається до дверей ще раз висовує з надвору голову і кричить усміхаючись)* Весна! Що? *(робить жест питання і зникає).*

ГАНУСЯ. *(йому вслід)* Так, весна, братіку, весна. *(вдоволена).* Утік хлопчисько, тільки його й бачили... Господи Боже! Без пяти хвилин вісім, я собі стою тут, а дядько ще кави не пили! Вилайте мене гарненько, дядечку. А всьому винен отець капелян. Чого так довго править? *(знимає хустину і пальто; Гоппе далі пише).*

КАПЕЛЯН. *(одходячи, ще раз повертається)* Торгуватися з Господом Богом, панно Ганусе? Скорочувать богослуження? Хто не має часу для свого Бога у небі — хай памятає, що Богові колись може забракнути часу і для нього. Колись, панно Ганно! *(повертається знов до дверей направо і повільно виходить).*

ГАНУСЯ. *(біжить за ним)* Отче капеляне! не зачитуйтесь знов так довго на горі, а то знов кава захолоне. *(вертає)* Отець капелян зараз-же ображується як тільки що сказати. *(кличе)* Марисю! Марисю! Готова вже кава... Марисю? *(знов іде до дверий і виходить).*

МАРИСЯ. *(одповідає з кухні)* Так, панночко. Так.

ГОППЕ. *(ще хвилину пише, потім зупиняється, встає, ходить взад і вперед, нетерпляче, провіряє свій годинник з висячим годинником).*

ГАНУСЯ. *(входить з прибором до кави)* Вже, дядечку. Зараз будемо пити каву. Швидко. Швидко. Швидко. *(розкладає прибор до кави на столі)*

ГОППЕ. *(ходить по кімнаті)* Бідачисько Григорій! Бувають люде, що все в світі розтягують, з найпростійшої служби Божої — роблять панську церемонію. І навіщо?

Це не для нашого народу. Для них одно «Отче наш» більше має значіння, як найдовша проповідь. Семинарія все ще в ньому, в Григорію, сидить глибоко. *(сідає до столу).*

ГАНУСЯ. *(біля столу).* Ах, дядечку. Він хотів-би як найкраще, та тільки ще не вміє. Це й не дивне, Боже мій, тільки рік як він висвятився. Не те, що ви. Скоро 25 літ священиком. У вас дядечку все йде як по маслі — раз — два — три і готово, аж любо дивиться. І всі парафіяне більше люблять як ви правите. *(б'є себе в чоло).* Ах, який же з мене забудько! Вершків не принесла... ані масла... *(побігла й принесла і те і друге).* Є вже! Помастити вам, дядечку? *(ріже хліб).*

ГОППЕ. *(по каву).* А цього треба і Григору научиться. *(в задумі, мовби про себе)* Завтра панихида і Служба Божа по Островській...

ГАНУСЯ. *(підходить до вікна, розкриває його й кричить)* Аманде. Кава. *(Вертає на канапу, починає пити каву, задумується, нараз:)* Подумати тільки... Островська. Бідненька, як тяжко їй було умирати, оставляючи дрібних дітей... Без опіки... Дядечку, все мені чогось здається, що вона мусить повернути. Вона не матиме в могилі супокою.

ГОППЕ. Так думала й твоя матуся. Скільки то вже літ проминуло з того часу. А все ще чую її голос... якби те тільки вчора було. Люба, добра дитина! Там, в горі, Ганю... там знов усі побачимось.

ГАНЯ. *(наївно)* І дійсно не можна вже звідтам вернутися? Навіть як дух?... А, дядечку?

ГОППЕ. *(знов п'є, менше серйозно)* Я ще ні одного не зустрів, а мені вже, Ганусю, 52 роки. Треба з цим помириться. О, якби твоя мати могла вернути, то напевно вернулась. Повір мені, їй було важко розлучатися з вами, дуже важко. Але мабудь — сильно там держать... сильно держать...

ГАНУСЯ. *(по хвилині, притишеним голосом)* Дядечку, а яка на вигляд була моя мама? Чи така як я?

ГОППЕ. Така як ти... Тільки волосся було в неї трохи темнійше... і трохи була вища за тебе *(задумливо)* ...еге... трохи вища! .. небагато!... Наша єтта... Еге... Гарна дівчинка!...

ГАНУСЯ. Я сержусь завсігди, як Аманд говорить, ще він похожий на маму.

ГОППЕ. Аманд подібний до свойого батька. Ти ж памятаєш Ганусю свойого вітчима?

ГАНУСЯ. Ледви — ледви. Дуже мало, дядечку.

ГОППЕ. Гарний був чоловік, чесна душа. І голова розумна. *(усміхається)* Цього, на жаль, наш бідний Аманд не дістав в наслідство від батька.

(Мовчанка).

ГАНУСЯ. *(тихо)* А мій батько, дядечку?

ГОППЕ. *(поважно)* Чому це ти питаєш про його Ганно?

ГАНУСЯ. *(мовчить хвилинку, нараз кидається дядькові на шию).* Дядечку, я про це увесь час сьогодні думаю, бо сьогодні річниця уродин матусі.

ГОППЕ. (*здивовано*) Річниця уродин єтти... Бачиш, дитино, як память слабне на старість... На смерть забув... *(мимоволі складає руки).* Пером їй земля.

(Мовчанка).

ГАНУСЯ. (*несміло*) Дядечку... не будете сердиться, як я вас про щось спитаю?

ГОППЕ. Що тобі хочеться знати, дитино?

ГАНУСЯ. *(несміло)* Чи дуже страждала матуся з приводу... з приводу... свойого гріху?

ГОППЕ. Хай вона в мирі спочиває, Ганно! Добра твоя мати відпокутувала свій гріх. Бог її простив.

ГАНУСЯ. А ви теж, дядечку?

ГОППЕ. *(просто)* Всі ми грішні. Хай нам Господь наші гріхи так проститъ, як я їй простив. Чому плачеш?

ГАНУСЯ. *(стримуючи сльози, тихо)* Тому, що матуся... так рано померла...

ГОППЕ. Твій вітчим був чесною людиною. Він дбав про тебе, як про рідну дитину. За багато дечого ти маєш йому дякувати... навіть за призвіще. Це одначе мушу сказати тобі: твоя неня сама собі не простила. Тому то й умерла так рано...

(Мовчанка. Машинально п'ють каву).

ГАНУСЯ. (*раптово*) Що з нами булоб, дядечку, якби не ви...

ГОППЕ. (*не одповідаючи прямо*) Он як, і тому, мабудь, маю ще багато жити?

ГАНУСЯ. (*поривчато*) Знаєте, дядечку, що я зроблю, як ви мене колись не захочите держати у себе?

ГОППЕ. (*усміхаючись*) Ну, щож таке, моя панно? Заміж підеш?

ГАНУСЯ. Буду черницею, піду в манастир.

ГОППЕ. Як ще тебе приймуть, Ганусе. Про це, дитино моя, треба тобі ще дуже і дуже подумати!... Добре подумати!... З цим жартувати не можна... Я знаю добре, хто це тобі такі думки підсовує.

ГАНУСЯ. (*перечить головою*) Але, деж там, дядечку!

ГОППЕ. (*упевнено*) Це напевне знов наш любий Григорій.

АМАНД. (*вбігає з кухні, показує щось Ганусі і кричить з ідіотичною усмішкою*) О! О!

ГОППЕ. (*напів сердито*) Хлопче, це ти...

ГАНУСЯ. (*разглядає з здивуванням те що Аманд приніс*) Редечка!... Дядю, Аманд найшов редечку! Першу редечку!

АМАНД. (*показує на прибори до кави, потім на себе і робить жест питання*) Кава?

ГАНУСЯ. (*сажає його на стілець, на ліво од себе*) Так. Сідай мій хлопче. Пий. (*наливає йому повне горнятко*)

ГОППЕ. (*оглянув редечку, кладе її*) Де це ти її видер, хлопче?

АМАНД. (*хіхікаючи*) Теплиця!

ГАНУСЯ. Тепер вже значить справжня весна... Дядечку, мені хочеться танцювати!

КАПЕЛЯН. (*увійшов в цей мент з правого боку і чув останні слова*) Танцювати, панно Ганю? Сьогодні танцювати? (*Підходячи до столу погрожує їй пальцем. Він зняв ризи і одяг чорний сюртук*).

ГАНУСЯ. (*Трохи кокетливо*) А отець капелян то усе мусить почути!

КАПЕЛЯН. (*сів, серйозно*) У такий день, панно Ганно? Сьогодні?

ГАНУСЯ. (*похилила голову, мовчить*).

ГОППЕ. (*трохи різко*) Який це, діти, день у вас сьогодні?

ГАНУСЯ. (*перебиває йому*) Дядечку, ви ж знаєте... матусі...

ГОППЕ. (*мовчки встає і ходить сюди й туди*).

(*Павза*).

КАПЕЛЯН. (*по каву*) Я думаю, отче парох, що слід би може відправити богослуженнє за спокій душі помершої... Можеб так — в найблизші дні... Панна Ганнуся сказала про це занадто пізно, а то й сьогодні рано можна було це зробити.

ГОППЕ. (*ходить взад і вперед*) Тиж знаєш, Ганно, що досі ми завжди правили службу Божу за упокій душі твоєї матусі — в серпні, в день її смерти.

ГАНУСЯ. Дядечку, а хіба-ж двічі не можна?

ГОППЕ. (*задержується перед нею*) Як що хочеш для матусі твоєї вчинити щось незвичайного...

ГАНУСЯ. Ви думаєте, що цього не слід? Отець капелян гадає, що треба...

КАПЕЛЯН. По законам нашої святої перкви, панно Ганно...

ГОППЕ. (*Далі ходить сюди й туди*). Алеж розуміється, дитино, можемо двічі в рік відправляти Службу Божу по твоїй мамі.

АМАНД. (*що довгий час не зводив очей з редечки, нараз схапує її і їсть*).

ГАНУСЯ. (*комічно роздратована*). Фу, Аманде! Навіть не обмив! Прямо з землею. Сорому не маєш! Фу!

АМАНД. (*з усмішкою задоволення, клепле себе по шлунку*). Добре... Добре...

ГОППЕ. (*ходить задуманий*). Наша молодь... Так, так, золота молодість! Все бажала-б штурмом брати. Рим збудувати в один день. А опісля як старіються...

КАПЕЛЯН. Постарів, то й охолов, каже стара німецька приказка...

ГОППЕ. (*зупинився*). От ви — молоді сучасні семинари — забагато у вас мудрощів в головах. А як прийдеться цю мудрість використати, примінити... замало ви життя знаєте. От що. А для священика, по мойому, це найважнійше.

КАПЕЛЯН. А звідкіля-ж, отче парох, черпати це знання життя? Як оборонитися од спокус життєвих, сумнівів? Як перемогти наших ворогів, коли нам наша богословська наука в поміч не прийде? Священик без знання нашої святої науки теольогічної є як вояк без зброї, якого вороги легко звоюють і звяжуть.

ГОППЕ. (*знов присів до столу*). Коли я згадаю свою молодість і дивлюся при тому на вас — часто я дивуюсь. Ми також багато тямили в науках. На наукові теми я ще з ким завгодно буду змагатися. У питаннях догматики та й на другі предмети. А всеж таки ми бралися за діло з другого боку.

ГАНУСЯ. Ах, дядечку, ви все умієте!

ГОППЕ. (*задумано*). Еге, багато на голові було, поки капеляном був. Працював я, як кінь. Тільки не над кни-

гами. На те часу бракувало. Досталось би мені було від мойого пароха... Практична робота у приході, от що!. За те я знав кожного прихожанина на ймення. І не тільки його самого, а й батьків і дідів його. Люди за мене в огонь готові були скочити. От там можна було пізнати життя! І скільки радощів при тім пережито! Ех, діти, так то воно, поки чоловік молодий, та ще й сам, самотній...

ГАНУСЯ. Ви ще й тепер такі молоді, дядечку!

ГОППЕ. Та... серце молоде ще, хоч кости і старі.

ГАНУСЯ. (*глузуючи*) А наш отець капелян, — він все такий хмурий, суворий, поважний.

КАПЕЛЯН. (*здержано*) Всякі вдачі бувають, панно Ганно. Мусимо вдовольнятись тією долею, що на нас припала.

МАРИСЯ. (*висовує голову у щілину дверей і кричить*) Пані! Прошу пані! Пошта...

ГАНУСЯ. (*встає і підходить до неї*) Ваша газета, дядечку! (*бере у Марисі пошту*) Го! Го! І багатож як сьогодні!

МАРИСЯ. (*ще хвилину приглядається, потім відходить*).

АМАНД. (*дивиться уважно у вікно, потім кричить*) Всі кури! Всі кури! Всі кури! (*скочив і вибігає у двері*).

ГАНУСЯ. (*оддавши пошту Гоппе, поспішає до вікна*) А йому що сталось? Господи Боже! Кури в городі!

ГОППЕ. (*з газетами в руці*) А удасться йому їх вигнать?

ГАНУСЯ. (*зацікавлено слідкує*) А Белльо все слідом за ним. Ах, ця собака. От знов усіх курей розігнала! (*кричить у вікно*) Белльо! Пішов геть! У хвірточку, Аманде, у хвірточку!

ГОППЕ. (*переглядаючи пошту, розсіяно*) А що, неудається?

ГАНУСЯ. (*спокійнійше*) Так! Нарешті! (*закриває вікно*) Булиб всю розсаду видзьобали.

ГОППЕ. Тут один лист для вас, отче капеляне; поштова печатка — Вроцлав (*дає йому лист*).

КАПЕЛЯН. (*швидко розриває коверту*) Ах! Дійсно! Швидче чим я сподівався! (*читає*).

ГОППЕ. (*бере поштову карточку*) Чий це почерк? Цілком не знаю.

ГАНУСЯ. (*вертає до столу*) Для мене нічого нема, дядечку?

ГОППЕ. (*читаючи*) А хто би тобі там листи писав? (*дивиться на неї*) Ганно, знаєш? До нас їде гість.

ГАНУСЯ. (*недовірливо*) Е, ви жартуєте, дядечку! Гість? До нас? Е, де там — хтож це такий?

ГОППЕ. (*жартовливо*) Ану, моя панно, відгадай!

ГАНУСЯ. (*все недовірливо*) Гість? Хто би це? Ах, знаю, запевне панотець Панецький приїде... або панотець Бартель... або отець декан... Так, дядечку? Ну скажіть же (*старається одняти у нього карточку*).

ГОППЕ. (*не оддаючи карточки*) Ні, це не парох, це хтось другий...

ГАНУСЯ. (*з цікавістю*) Не парох? Тоді капелян? Ах, дядечку, та покажіть-же мені! (*задумуючись*) Але-ж хто це? Хто це може бути?

ГОППЕ. (*весело*) І не капелян! І взагалі не священик! Зовсім хтось другий. Такий що ти й не догадаєшся. Молоденький студент!

ГАНУСЯ. (*з одкритими устами*) А а а х! (*знов розчаровано*) Е, де там! Це неправда. Ви мене тільки хочите зацікавити, щоб потому посміяться... Я вам не вірю... (*роздумуючи*) Молоденький студент?

ГОППЕ. Свіжоспечений! Івась Гартвиг! (*дає їй карточку*) На, прочитай.

ГАНУСЯ. (*сильно вражена з найбільшим здивуванням*) Івась Гартвиг з Ліхтенау.... Кузен Івась.... Коли? Колиж?

ГОППЕ. Кузен Івась. Еге! Якого ти ще дитиною знала. Ви майже однолітки.

ГАНУСЯ. (*захоплено*) Малий Івасько! Малий Івасько! (*читає*) Господи Боже! А це знов що за кривулі? Але це мабудь так усі мудрі люде пишуть. (*одірвала очі од картки*) Ви-ж мені все говорили, що кузен Івась дуже вчений. (*читає далі*).

ГОППЕ. Якже! Міркуючи з того, що мені про його розказували... Як його бачив в послідне, ще тоді, як ти була ще в Ліхтенау. Ви обоє тоді ще приземками були, одне другого менше.

ГАНУСЯ. (*знов захоплено*) Ні — цей Івась! Що це йому нараз в голову прийшло їхать? Як студент! Я його ще дуже добре памятаю. Таке мале було, а таке гаряче. Але для мене він все був дуже добрий. Золоте серце в нього. (*читає далі*).

ГОППЕ. (*задумано*) Як в його матері. Твоя тьотя, Ганусе, дуже розумна жінка. Дуже розумна.

ГАНУСЯ. (*перестала читати*) А як він свобідно пише. Цілком як справжній студент. Раз-два-три і все. „Дорогий дядечку. Вже по іспиті — я здав його. Від решти іспитів увільнений.“ Подумайте тільки дядечку, увільнили! А наш бідний Амандик...

КАПЕЛЯН. (*що за цей час кілька разів перечитав свій лист, задумався на хвилину глибоко, кладе знов лист в кишеню, а потім прислухається з увагою до розмови, з докором*) Блажені нищі духом, бо їх є царство небесне, панно Ганусе.

ГАНУСЯ. Ви подумайте тільки, дядечку: йому тільки 18 літ, як раз стільки що мені, а вже йде на університет! (*танцює на радощах*) Ну, вже той Івась! І колиж він приїде? Що він пише? (*йде до столу і бере карточку*).

КАПЕЛЯН. (*важно*) От і панна Гануся, отче парох! Не зна вже що й робить на радощах.

ГАНУСЯ. Якже не радіти такому гостю, з яким я ще дитиною гралась? Дядечку, а ви чого так нараз споважніли? Тому, що Івась приїзжає? (*підходить до нього і обнімає його*)

ГОППЕ. (*задумано*) Бачиш, Ганусечко, як ти з Івасем, так я колись жив з його матірью. Тільки не кілька днів, як ви, а довгі роки.

ГАНУСЯ. Алеж і по тому дядечку...

ГОППЕ. О, так, дитино! Довгий час ми були разом, навіть і тоді, як були у ваших літах. Одночасно до школи ходили, аж поки я в університет не поїхав.

ГАНУСЯ. (*здивовано*) Як, дядечку? І ви в університеті були? Як же це так? Я думала, що ви зразу поступили в семинарію.

ГОППЕ. Бачиш які новинки ти довідуєшся про свого старого дядька. — Так Ганусе! Я хотів стати лікарем. О, у свій час, у Вроцлаві, я теж був бундючним студентом!

ГАНУСЯ. О, запевне. Як вам десь до лиця було в студентській шапці. От чому, ви знаєте стільки студентських пісень!... Як вам здається, дядечку? Чи кузен Івась теж приїде в студентській шапочці?

ГОППЕ. Не знаю, Ганусе. Мусиш вже з цим підождати терпеливо, поки він приїде.

ГАНУСЯ. (*нетерплячо*) Та колиж він приїде. Якраз про це він ні слова не пише. Требаж приготовиться.

ГОППЕ. Міркуючи з листу — то він вже мабудь в дорозі. Можеш його чекати кожен день.

КАПЕЛЯН. Приїде, приїде в свій час цей пан студент. Колиб він знав як нетерпляче його жде панна Ганна, то напевно поспішив би.

ГАНУСЯ. (*не слухає його*) І пиріжки треба спекти, дядечку! Пиріжки спекти. І по мясо післати до міста. Требаж приготовиться! Страх, що нічого в селі не добудеш. Треба зараз же післати Шиховського верхи до міста. Дядечку! Чи пряників напекти — чи бабу?

ГОППЕ. *(розсіяно)* Бачиш, дитинко — ще лиш трохи — і з твого дядька вийшов би лікар, а не ксьондз. І всі ми не сиділи б тут...

ГАНУСЯ. Коли так, то й добре, шо інакше вийшло! Правда, дядечку? Так радійте ж! А як приїде Івась, то будемо всі танцювати, співати і скакати! Отець капелян теж мусить з нами потанцювати. А ви нам мусите щось заспівати. Щось із пісень вашої молодости. Студентську пісеньку... *(заспівує).*

ГОППЕ. *(подхоплює).*

ГАНУСЯ. *(вдоволена)* Бачите, дядечку, як гарно виходить. І Івась теж щось заспіває... А вам, дядечку, хіба не цікаво, як Івась виглядає тепер?

ГОППЕ. Як його мати, Ганусе. Івась дуже похожий на свою маму, як ще дівчиною була. *(встає.)*

ГАНУСЯ. Куди ви, дядечку?

ГОППЕ. Помолитися на самоті. Цеж моя пора. *(бере книгу з бюро і виходить).*

ГАНУСЯ. *(весело порається по кімнаті)* Ах, сама не знаю, що сьогодні діється зі мною! Так мені радісно на душі. Зовсім не знаю де моя голова. І яка чудова весна цього року! Яка чудова весна! *(одчиняє вікно, що виходить в сад, і віддихає повними грудьми)* Як пригріває сонце, хоч це ще так рано.

КАПЕЛЯН. *(поважно дуже)* А якже річниця уродин вашої матусі, за якої душу ми сьогодні навіть панахиди не одправили.

ГАНУСЯ. *(біля вікна, похиливши голову, задумана)* Я ніколи про це не подумала, що моя матуся була дитиною весни. Що весною родилась.

КАПЕЛЯН. Життя вашої матері, цілком не таке було як би слід дитині весни.

(Встає і ходить).

ГАНУСЯ. *(глибоко зітхнувши)* І все мені то повторяєте... А цеж було вже так давно. Дядечко теж кажуть,

що мама покаялась і відпокутувала свій гріх. Господь Бог милосердний забрав її до себе. Чогож нам вічно про це думать? Аджеж мама вже давно в могилі. *(Сідає на стільці, біля вікна).*

КАПЕЛЯН *(встає, лице його приймає аскетичний вираз).* Але гріх помершої не похоронено разом з нею! Плід гріха живе, і займається світськими думками... Чиж навіть у сьогоднішний день має замовкнути голос сумління, і мають розвіятись примари минулого? Якже забути про гріх, коли дитя гріху живе в чаду світської насолоди?... *(стоїть за нею і говорить увесь час піднятим голосом).*

ГАНУСЯ *(похиливши голову, через сльози).* Щож я такого лихого вчинила, отче капеляне?... Що раділа приїздові Іваська?

КАПЕЛЯН *(знов ходячи).* О пані. Доля твоєї бідної, грішної матері стоїть перед тобою як жива пересторога, як маяк, як піднята рука, що показує на захист покаяння і миру. О, панно, для вашого власного спасення і для спасення нещасної душі помершої від мук чистилища... принесіть себе в жертву! *(непорушно стоїть перед нею)* Бідна, заблукана душо, найди в собі рішучість — перемогти себе. Хай дух святий прояснить тебе!

ГАНУСЯ *(з розпукою).* Алеж я не можу піти в черниці без дозволу дядька. А дядько не згоден. Я ще така молода... *(мало не плаче).* А потім... Чому ви такі страшно суворі супроти мене, отче капеляне? Такого суворого сповідника у мене ще не було.

КАПЕЛЯН *(сідає біля неї).* Чому я такий суворий, дитино моя? Тому що несу відповідальність за спасенне душі твоєї... Колись... на страшному суді. Тому, що не хочу прийти перед Всевишнього Суддю з порожніми руками. Тому сам стараюся, прошу за тебе у Бернардинок у Вроцлаві. Можеш одягти чернечу одежу, коли тільки забажаєш... От лист, дитино моя. Перст Божий в цьому видно, що якраз сьогодні ми одержали згоду сестри ігуменьї. *(Витягає лист з бічної кишені і подає його Ганусі).*

ГАНУСЯ. О Боже великий... Алеж я ще не можу тепер... *(тихо схлипує, і не отвирає листу).*

КАПЕЛЯН *(лагідно, кладе їй руку на чоло).* Ми не будемо тебе зневолювати, дитино, коли ти сама добровільно не забажаєш. Щоб ти могла користати з плодів твоєї жертви... Треба щоб та жертва була зроблена з вільного почину твойого власного серця. Війди в себе, дитя моє, розбуди в собі побожні бажання, призови собі на поміч Матір Божу... Повір мені, тоді й сила у тебе з'явиться. Коли ти тоді, як непорочна дівиця станеш перед Спасителем нашим, з тебе буде знято гріх, а твоя нещасна матуся одержить вічний спокій.

ГАНУСЯ *(глубоко зворушена, складає побожно руки).* Матусе, ненечко моя...

КАПЕЛЯН. Повинна ти це вчинити не тільки для матері твоєї, а й для себе самої. Колиб ти змогла оцінити всю повноту щастя, яку тобі цей лист обіцяє! Там, за манастирською решіткою не буде ні пустих думок, ні спокуси, ні сумнівів! Там цей спокій, котрий ми грішні мусимо собі тяжко здобувати... Може почитаєте лист сестри ігуменьї?

ГАНУСЯ *(швидко встає, і починає прибірати на столі).* Ні, не тепер, отче капеляне. Тепер я рішуче не можу. Просто не можу... Ще стільки в мене... *(годинник бьє годину).* Господи Боже, вже девять годин. Якби Івасько сьогодні приїхав. А у мене нічогісінько готового нема. Ні одного пиріжка. Нічогісінько. Мушу зараз же взятися за роботу.

КАПЕЛЯН *(в розпуці ламає руки).* О, панно Ганусе, панно Ганусе.

МАРИСЯ *(висовує голову з дверей, і дає таємничі знаки).* Панночко!... Панночко!...

ГАНУСЯ *(підходить до дверей. Марися шепче їй щось до уха, одночасно Гануся повторяє притишеним голосом).* Молодий панич? До нас? Екіпажем? *(нараз на радощах).* Це

Івась! Це Івась! Швидко, швиденько Марусю! Проси його до кімнати! Не давай же йому так довго ждати на дворі, дурненька ти дівчино!.. Та почекай!.. я сама його приведу!.. Як же я виглядаю... *(біжить до зеркала).* Е, буде й так. Він не завважить. *(здержується на хвилинку перед капеляном).* А чи гарно мені так, панотчику дорогенький?.. Ах, а волосся моє... *(спішно поправляє волосся на голові).*

КАПЕЛЯН *(понуро).* Панно Ганусе! Панно Ганусе!

ГАНУСЯ *(захоплено).* Івась! *(вибігла з Марисею, що за цей час прибірала на столі).*

КАПЕЛЯН *(встає і ходить по кімнаті, заклавши руки взад).*

АМАНД *(з'являється в дверях, підходить з ріжними жестами запитання і зацікавлення, показує на двір).* Кінь... гарний... там... гість.

КАПЕЛЯН *(ходить далі, не відповідаючи).*

АМАНД. *(стоїть прислухається посеред кімнати).*

(Коротка павза. Знадвору долітають голоси).

ІВАН. *(в дверях з Ганусею).* З екіпажем діло вийшло без сумніву — лепсько.

ГАНУСЯ *(паленіє соромливо).* Будь ласка... сюди... у нашу вітальню. Вже вибачте, що у нас все так простенько... Дядько... *(змовкла і несміло дивиться на Івася).*

ІВАН *(побачив капеляна і кланяється йому, легко змішаний).*

КАПЕЛЯН *(біля вікна. Кланяється церемоніяльно).* Здорові були.

ГАНУСЯ *(підходить близче, все ще трохи засоромлена).* Це... добро... Кузен Івась... а це наш капелян, отець Шигорський. *(жартовливо).* Наш капелянчик, як ми його називаємо. *(Оба ще раз кланяються).*

ІВАН *(стоячи біля стола і розглядаючись довкола).* Так. Так от... ...Завсігди я собі уявляв цей дім таким захистним... соняшним... — ... *(дивиться на Ганусю).* Так... дійсно! Зовсім так само...

ГАНУСЯ (*все ще збентежена, не може собі дати ради з „ви“*). Ах, дядечко такі... Все мусить бути на свойому місці. Все по старому... Але чого це ми стоїмо? Бож... ви... запевне дуже стомились. (*захоплено дивиться на Івася*).

ІВАН (*знов свобідно*). Е, те трішки пішечком. Та ще маючи таку мету перед собою. — Але кузино Ганусе. Як ще раз почую те „ви“ — тоді я цілком не сяду і піду собі геть. „Ви“! Цеж нісенітниця!

ГАНУСЯ (*спаленіла одвертається, побачивши Аманда, котрий при вході стоїть і сховався за комоду*). Нестерпимий хлопець. Стоїть за комодою замість того, щоб прийти та ввічливо привітатись (*підходить до нього*). Ну, братчику — будь ласка.

ІВАН (*здивовано*). Так це Аманд? Он як!

АМАНД (*корчить міни*). Ні... Ні...

ГАНУСЯ (*трохи розсерджено*). Щож, хіба тягти тебе? Сорому не маєш, Аманде... Підожди... скажу я все дядечкові... (*кличе*). дядечку.

КАПЕЛЯН (*все ще біля вікна*). Облиште його, панно Ганусе. Як звикне, сам підійде до пана студента.

ГАНУСЯ (*трохи роздратовано, трохи жартовливо*). Тоді стій собі до завтрього. (*До Івана*). Не звертаймо цілком уваги на дурного хлопчиська.

ІВАН (*підходить до Аманда*). Годиться ж нам привітаться. Не слідже йому так бентежитись при мені. (*Протягає йому руку*). Здраствуй, Аманде.

АМАНД (*кривиться*). Здраствуй.

ІВАН (*стоїть перед ним, усміхається*). Ну як ся маєш? Що чувати? Добре все?

АМАНД (*вдивляється в нього, і назад прошмигнувши межи Іваном і комодою, втікає у двері*).

ІВАН (*вертає, знизуючи плечими*). Ніщо не помагає. Та ми ще попробуєм. Що він?... Завсігди такий? (*Станув перед Ганусею*).

ГАНУСЯ (*роздратовано*). Ах, завсігди... Ах, підожди буде тобі за те!

КАПЕЛЯН (*перебиваючи*). О, вибачайте пані; не завсігди... Тільки тоді, коли до кого почуває особливу нехіть.

ГАНУСЯ (*приглядалася вперто до Івана, не слухаючи капеляна, нараз захоплено*). А дядечко... дядечко... То то зрадіє! (*Швидко виходить.*)

ІВАН (*до капеляна*). Он як! Це дуже цікаво. Одначе Аманд не найважнійша тут особа, а то прийшлосьби повертать голоблі.

КАПЕЛЯН (*знизуючи плечима*). Хто може збагнути таємниці цеї бідної людської душі.

ІВАН (*ходить, занятий своїми думками*). Так отсе Рожани, Рожани... Все таки я їх найшов.

КАПЕЛЯН. О, хіба ви блукали дорогою?

ІВАН. Ах, цеж ціла історія! Неначе шлях в зачаровану Країну.

ГОППЕ (*в дверях з Ганусею, але за короткозорістю своєю не відразу пізнає Івана*). Так це не Іван?

ГАНУСЯ (*поважно*). Ні, дійсно ні, дядечку. Якийсь чужий добродій. Цілком незнайомий.

(*Іван поступає кроком вперед, мовчки*).

ГОППЕ (*теж підходить, злегка кланяється*). Я називаюся Гоппе. Чим можу служити? (*пізнає його*) Івась...

ІВАН (*підходить, радісно*). Дядю Гоппе.

ГОППЕ (*обнімаючи його*). Так, це дійсно Іван Гартвіг! (*Приглядається до його.*) Так... так... те саме обличча...

ГАНУСЯ (*плеще у долоні*). Підвела вас дядечку! А що? Підвела? Еге?

ГОППЕ. Ах тиж! Ані посміхнулась... Всі тепер обманюють!... Івасю. Начувай з цею добродійкою!

ГАНУСЯ. Дядечку, а правда ви думали що це якийсь комівояжер?

ГОППЕ (*сміється*). Обманчиве племя — ви дівчата! За носа нас водите!

ІВАН (*жартовливо*). Ну, зі мною це так легко не піде.

ГАНУСЯ (*з інтересом*). А дивіться, дядечку, які у пана Івана гарненькі вуса *(дивиться на Івана з гордістю).*

ІВАН (*збентежений*). Ну, от починаються генеральні оглядини. Тут вже прийдеться паленіти.

ГАНУСЯ. Ні, справді... *(знов вдивлається в нього)* Такий молодий, і такий вже...

ГОППЕ *(прокинувшись із задуми).* Алеж, діти, що це ви панькаєтесь! Мабудь і не поцілувались на привітання?

ІВАН. Ні ще, досі. *(легко зворушений.)* Поцілуємось, Ганусе.

ГАНУСЯ *(підставляє обличчє, затоплюючи в ньому глибокий, німий погляд).*

ІВАН *(цілує її, і притискає злегка до грудей).*

ГОППЕ *(доходить до столу).* Так діти! Виж брат і сестра, хоч і троюродні. Твоя матуся, Іване, була двоюродною сестрою мені і Ганусиній покійній мамі, нашій Єтті.

КАПЕЛЯН *(повертається звільна від вікна до дверей).* Прошу вибачить мені. —

ГАНУСЯ *(за ним).* А хіба ви не зостанетесь, отче капеляне, щоб разом з нами поснідать? Я зараз приготовлю.

КАПЕЛЯН *(в дверях).* Дуже мені жаль, але не маю часу.

ГАНУСЯ *(знов повернувшись).* Ну, часу є доволі. Можна би і пропустити одну лекцію, отче капеляне. Особливо сьогодні.

КАПЕЛЯН *(все ще в дверях).* Мало часу зостається. Скоро діточок треба приготовити до святого причастія. (*піднявши голос*) Обовязки кличуть, панно Ганно. *(відходить)*

ГАНУСЯ. Як ні, то й не треба! (*другим тоном*) Але Івась буде їсти! Івась мені ні в чому не одмовить. Тому,

що у нього серденько дуже добре. Дядечку, який Івась великий. А тоді такий був маленький.

ІВАН *(сидить біля столу і дивиться на Ганусю).* Так, так Ганусе.

ГАНУСЯ. Добре мушу голову піднімати, щоб в очі глянути пану студенту.

ІВАН (*прокинувшись*). Цього ти ще не знаєш, Ганусе.

ГАНУСЯ. Я це зразу завважила.

ІВАН (*встає*). Ану давай помірчемось! (*Обоє стоять близько біля себе і держаться за руки. Глядять на себе. Заклопотана мовчанка*).

ГАНУСЯ (*злегка піднято, стараючись сховати зворушення*). Бачиш скільки ти вищий!

ІВАН (*із здержаною енергією*). Так і слід!

ГОППЕ *(що довго сидів задуманий біля столу встає).* Ну Іване, тепер присядь біля нас і розкажи щось про себе. Перш за все треба тебе поздоровити з видержаним іспитом, пане студенте. Чи то пак тебе фуксом слідби звати. Побажаю тобі, щоб і на далі так вів себе, та радощів цим приносив батькам своїм. Твоїй матері. (*Подає йому руку*).

ІВАН (*трясе руку Гоппе*). Щире спасибі, дядечку Гоппе— і тобі теж Ганусе... *(стискає і їй руку).*

ГАНУСЯ (*задумано*). Так от такі то молоді студенти!

ГОППЕ (*весело*). А ти, Ганусе, замість того, щоб Іванові в очі заглядати — краще принеси нам чого небудь доброго випити. Та й з'їсти теж. А то Івась певно голоден. І крім того — твойого пана кузена так скоро звідсіля не пустимо. Що ти на це, Ганусе?

ГАНУСЯ (*з радістю*). Ах, так, так, дядечку. Принаймні чотирі тижні.

ІВАН *(збентежений).* Чотирі... тижні... Тоді я вже мабудь від давна в Гайдельберзі сидітиму... Ні, що це я хотів сказати? Ах, маю купу привітань з дому для вас!

ГОППЕ. Боже мій. Як то давно вже, як я в послідне бачив твоїх родичів. Твою чесну, добру матусю... Так то життя розлучає людей...

ГАНУСЯ (*встає раптово*). Ах, дядечку! Я й забула! На вас же біля ганку жде екіпаж. (*Сітає бля столу*).

ГОППЕ (*здивований*). На мене? Що за екіпаж?

ГАНУСЯ (*оживлено*). Та подумайте тільки, дядечку, які пригоди перебув Івась по дорозі, поки до нас добрався. Він же половину ночі пішки йшов...

ГОППЕ. Гаразд .. але при чому тут екіпаж?

ГАНУСЯ (*наївно*). За вами, дядечку, до хворого приїхали.

ГОППЕ (*зривається*). До хворого? Екіпаж? Діти, і аж тепер мені про це кажете?

ІВАН. Так, я зустрів екіпаж на пів години перед селом. Їхав до вас, дядечку, щоб вас повезти до хворого. Я цим скористувався і доїхав сюди.

ГОППЕ (*скинувши сурдут, виняв рясу з шафи*). І аж тепер доперва мені це кажете? Нещасний хворий — міг померти за цей час!

ГАНУСЯ (*помагає йому одягтися*). Живо, живо, дядечку, не турбуйтеся.

ГОППЕ (*поспішно одягається*). До хворого. Ну й народ же ви! Вам би я спасення душі своєї не доручив. Гаразд, Іване, що ти теольогом бути не хочеш.

ІВАН. Справді не хочу, дядечку. Але про екіпаж їй богу якось забулося.

ГОППЕ (*відходючи*). Ну, Ганусе — перш за все принеси для свойого кузена що небудь попоїсти і вина дай напиться.. Це душу з тілом з'єднує. Особливо після такої прогульки. Хай тут твойому кузену нічого не бракне, бо ще розголосить, що ми його тут голодом морили. (*Шукає чогось на бюро*).

ІВАН (*встає*). Ну, що ви дядечку.

ГАНУСЯ (*ніжно глянувши на Івана*). Ах, дядечку, адже ж Івась розуміє, що побачивши його, я забуваю на радощах про обовязки хозяйки. Не хочеться мені звідси до кухні йти...

ІВАН (*стискає їй легко руку й говорить здавлено*) Небо за свідка призиваю, що я зовсім не голоден.

ГОППЕ (*розсіяно, готовий відійти*). Еге, добра дитина— наша Ганусе. Тільки ще дочого треба їй навчиться (*протягує руку Іванові*). Як будеш, Іване, скучати, то от на цій полиці книжки лежать. А до обіду я поверну. До побачення, Ганусе! (*хоче йти*).

ГАНУСЯ. До побачення, дядечку... Ах, дядечку!

ГОППЕ (*в дверях*). А що там ще.

ГАНУСЯ (*підбігає до нього*). Правда, дядечку, що сьогодні після обіду ми учиться не будемо? Правда? І так доки Іван у нас!

ГОППЕ (*спішно*). Добре, добре! Щоб твій Івась зовсім до тебе належав. А дай там йому до снідання угорського винця. Це буде краще всього. (*Пішов*).

ГАНУСЯ (*вертає від дверей*). Так, ну, а тепер швиденько! Треба тебе, бідолахо, чимсь накормити. Щось тобі зараз побіжу засмажити.

ІВАН (*заступає їй дорогу, немов із спазмою в горлі*). Ах, покинь це, Ганусе. (*Мимоволі бере її за руку, вона йому не боронить. Мовчки стискують руку. Глядять собі в очі, здавлюючи зворушення і піднятість настрою*).

ГАНУСЯ (*збентежена*). Ти не сердишся на мене Іваську?

ІВАН (*присилувано супокійно*). Алеж завіщо, Ганусе?

ГАНУСЯ. За те, що так довго не даю тобі їсти? Але їй Богу шкода мені йти звідсіля... хотілось би все тут стояти, та дивитись на тебе.

ІВАН (*судорожно стискує її руку*). А я на тебе...

ГАНУСЯ (*стиха*). Ах, на мене... (*Стоїть ще хвилину, потім старається увільнити руку*).

ІВАН (*здержує її*). Ганусе... зостанься...

ГАНУСЯ. Ні... пусти мене, Іваську. Зараз поверну. Подивлюся тільки, що Марися робить. (*Виривається і вибігає*).

(*Коротка павза*).

ІВАН (*Наче очмарілий стоїть ще хвилину, потім отрясається судорожно, починає мовчки проходжуватись по кімнаті, этиха підспівує, при чому в голосі пробивається вряду—годи радісна нотка; хвилями пристає, нарешті відчиняє вікно в сад і висовує голову, наче бажаючи охолонути*).

(*Мовчанка*).

ГАНУСЯ (*несе пляшки з вином і чарки, все те ставить на столі*). Тепер сідай, випий чарку вина, и розкажи мені щось гарного, приміром скільки бідним дівчатам ти вже голову закрутив, пане Іване? Еге! Еге! Мусиш мені про те розказати. От тільки принесу якусь закуску... Уяви собі — Марися вже про все постаралась! Звичайно вона цілком недогадлива. Ти вже її по вуха закохав у себе... Ах, ми бідні... (*Стоїть перед ним*). Ну, так швиденько Іване, відповідай: скільки дівчат ти вже перецілував?

ІВАН (*поважно*). Ще ні одної, Ганусе... Тільки, що сестру. Ти—перша...

ГАНУСЯ. Ах, Боже мій! Там все захолоне. (*Вибігла, за хвилю вертає з тарілками і з полумисками, які ставить на столі*). Тепер будемо їсти, пити і веселитися. Хто зна, як довго будемо вкупі. Сідай сюди, Івасю (*показує йому місце на канапі*).

ІВАН (*сідає*). А ти, Ганусе?

ГАНУСЯ (*щиросердечно*). Я сяду біля тебе, Іванку! (*обоє сідают на канапі коло себе, Ганусяз права, Іван з ліва*).

ІВАН. Так хто знає, як це довго потріває. Після завтра у сю пору буду вже знов у дорозі. Поїду далеко у світ широкий.

ГАНУСЯ (*наливає йому вина, говорить з переляком*). Вже після завтра? Тоді не варт було їхать.

ІВАН. Та щож робити. Мушу на час ставиться в університеті (*палко*). Ах, Ганусе! Який я радий, що так буде!

ГАНУСЯ (*сумно*). А я думала, що ти зостанешся хоч чотирі тижні... І так всі раділи... За стільки років—раз приїхав і вже за один день кидати нас хочеш. Краще вже було зовсім не приїзджати.

ІВАН. Ганусечко, не додавай смутку. Краще зовсім про те не думать. Пиймо. Просіт! (*Цокаються*). За життя і за будуччину (*пьють*).

ГАНУСЯ. Іж же, Івасику. Покласти тобі чого на тарілку?

ІВАН. Не можу, Ганусе. Просто не хочеться! От — чому це ти не їси?

ГАНУСЯ. І мені теж не хочеться! Даремне стоятиме смашна страва.

ІВАН. Ох, облиш! Ми по тому з'їмо її! А тепер випємо! За минуле! За наші дитячі літа! Гаразд що вже вони проминули (*пьє*).

ГАНУСЯ (*теж пьє*). Я все думала, що ти приїдеш. Тиж мені обіцяв, ще тоді як був у нас в Ліхтенау. Але якось неспішно було Івасеві додержати обіцянку...

ІВАН. Бачиш, я зразу хотів зробитися студентом, щоб не приїхати до тебе якимсь дурним хлопцем.

ГАНУСЯ. Останніми часами я навіть думала, що ти гордуєш і не хочеш нас знати...

ІВАН. Ні, я все хотів, все збірався. Нарешті яж не міг знати...

ГАНУСЯ (*палко*). І от чому це ти мені сьогодні зразу ж так припав до серця — я зразу побачила, що ти цілком не гордий.

ІВАН. Гордий, Ганусе? Чогож мені бути гордим? Як ти могла подумати щось такого?

ГАНУСЯ. Тому, що твій батько такий багатий, а ми— просто бідна рідня, т. є. не дядько, а я... А крім того...

ІВАН *(встає)*. А якеж, Ганусе, мені діло до того? Що це мене може обходити?... Ні, значить ти цілком мене не знаєш! Все то дурні, заплісніли, прастарі забобони! Взагалі... *(піднімає чарку)*. До тебе, Ганусе! Хай живе свобода! *(пье і встає)*. Свобода, свобода! Ах це буде величаво! *(Сідає знов і присовується ближче до Ганусі)*.

ГАНУСЯ *(несміливо)*. Так ти, через те... не думаєш про мене погано?

ІВАН *(з докором)*. Алеж Бога ради, Ганусе — чогож?

ГАНУСЯ *(збентежено)*. Ах, тиж знаєш, що мама... що я...

ІВАН *(здивований)*. Ні, щож таке? Про твою маму про тебе?

ГАНУСЯ *(заікаючись)*. Що... в мене... нема батька...

ІВАН. Ах, ти про це... Алеж—чим же ти тут винна?

ГАНУСЯ *(стиха)*. Правда, Івасю? Я сама нераз про те думала...

ІВАН *(здивований)*. Алеж природно — ну — чим же ти тут винна. Невже тобі хто за це докоряє? Ну, це вже таки прямо!...

ГАНУСЯ. Ах, ти не знаєш, Івасю. Цим все докоряють. Одначе все те мене ніяк не обходить, раз я знаю, що ти не такий.

ІВАН *(сердито)*. Це ідіотство. Чисте ідіотство. Хтож це такий дурень? Аджеж не дядько?... Е—взагалі що до цього... Все це таке природне, таке природне... Хочби згадали євангельську історію з укаменованнєм грішниці... Знаєш, Ганусе: от чому я так дуже хочу вирватись звідсіля. Там все напевне інакше! Все значно свобіднійше! Я не можу довше цього терпіти. Ця грубошкірість і обмеженість тутешніх людей. Швидче би — геть звідсіля! Тому то і їду на південь. Там все таки, я думаю, буде

інакше. А крім того... Взагалі — як студент... *(в розмові запалюється і перекидає шклянку)*.

ГАНУСЯ *(одушевлено)*. Так би вічно сиділа і дивилася на тебе, Івасю. Коли ти так говориш, у тебе так блищать очі!

ІВАН *(захоплено)*. Ех, кажу тобі, Ганусе... Я тепер в такому настрої... Нарешті—свобода! До чого стремився стільки літ! Вже по дорозі сюди...

ГАНУСЯ· Еге, а тепер знов нас хочеш покинуть.

ІВАН. Алеж, Ганусе, не можу, їй Богу не можу тепер...

ГАНУСЯ *(рішуче)*. Ні, ти повинен. Инакше я цілком тебе розлюблю... Ні — це дійсно кумедно: сиджу тут, вліпила очі в тебе, як закохана гуска... *(хоче встати з канапи)*.

ІВАН *(палко)*. Ах, Ганусе... *(хоче її здержати)*.

ГАНУСЯ *(насмішкувато)*. Маленький Івасик хоче мене силою задержати? *(пробує вирватись від нього)*.

ІВАН *(із зростаючим підйомом)*. Маленький... Ну, побачимо... Ти не вирвешся... *(стискає сильно її руки)*.

ГАНУСЯ *(вся спаленіла)*. Маленький Івасик... *(виривається від нього)*.

ІВАН. А більший, чім ти... Нізавіщо... не пущу. *(Держить сильно в своїх руках її витягнені руки, обоє стоять декілька хвилин проти себе; нараз він швидким рухом згинає її обидві руки, так що вона безсило падає на софу.*

ГАНУСЯ *(слабо)*. Ах... Івасю...

ІВАН *(схилившись над нею)*. Тепер ти поконана!

ГАНУСЯ. Який ти сильний, Івасю... Я ніколи не подумалаб...

ІВАН *(дивиться на неї хвилину, нараз кидається на неї і наче божевільний цілує її. Ганусяя закинула йому руки на шию і відповідає на його поцілунки)*.

(Коротка павза).

(Іван і Ганнуся встають, обоє в обіймах, німих, роскішних).

ІВАН (*стиха*). Кохаєш мене, Ганусечко?

ГАНУСЯ (*так само*). Так кохаю, так кохаю, Іваську. (*обнімаються палко. Двері звільна відчиняються.*)

АМАНД (*просовує голову в щілину*).

ГАНУСЯ (*лагідно висовується з обіймів Івана, підходить до Аманда і говорить спокійно*). Чого тобі, Аманде?

АМАНД (*робить гримаси*). Голоден... я... їсти...

ГАНУСЯ. Іди до Марисі, вона тобі щось дасть.

АМАНД (*хвилину вагається потім іде*)

ІВАН (*що теж встав*). Аманд напевне бачив.

ГАНУСЯ. Ах, Івасику, чи він що розуміє. (*Ніжно дивиться на Івася*). Який ти гарний, Івасику.

ІВАН (*з захопленням*). Ах, Ганусе, Ганусе, який я щасливий. Такий щасливий. (*бігає по кімнаті*) Я знав про те, я сподівався. Я не міг дождатися змоги сюди приїхати. Тому і йшов пішки всю ніч. Так мені було тужно за тобою. Тож я ще ніколи в житті... Ах, ти не можеш цілком зрозуміти... (*Обнімає її палко. Хтось прох. біля вікна*).

ГАНУСЯ (*глянула в напів — отворене вікно, перелякана*). Ах, Боже мій. Наш отец Капелян. Коли він нас бачив... Якраз заглянув у кімнату... А я така розхрістана... (*увільнилася швидко з обіймів Івана і поправляє волосся*).

ІВАН (*піднято*). Хай собі дивиться хто хоче. Самі йому скажемо.

ГАНУСЯ (*перед зеркалом, залякана*). Але, що це якраз отець капелян. Колиб він принаймні не бачив... Який у мене вигляд непорядний..

КАПЕЛЯН (*входить звільна з правого боку, обіймає допитливим поглядом кімнату, молоду пару і всю безладну сітуацію*). Вибачайте, що мушу перешкоджати...

ГАНУСЯ (*біжить до нього, старається заховати своє збентеження*). Ах, наш капелянчик! Хіба вже наука скінчена? Отто гарно, що сьогодні раньше...

КАПЕЛЯН (*підійшов до бюро, на котрім чогось шукає*). Ні, наука ще не скінчилася. Я тільки прийшов, щоб взяти одну книжку, яку я забув...

ГАНУСЯ. Але, отче капеляне. Ви ж поснідаєте. Ми вже... (*Побачила, що страва на столі непорушена, замовкла.*)

ІВАН (*стоїть біля столу, хоче поправити її помилку*). Но — не дуже то ми багато їли...

КАПЕЛЯН (*одходячи поволі від бюро*). Діти ждуть, панно Ганно. Треба поспішати. Отець парох поїхав?... Я бачив екіпаж...

ІВАН. Дядечко поїхав до хворого.

КАПЕЛЯН (*проходючи, скоса поглядаючи на стіл*). Ви, панство, теж, як бачу, не багато їли...

ІВАН (*з викликом*) Розуміється! Як тут памятати про їжу, коли сидиш і розмовляєш з такою гарненькою і коханою кузинкою, якої не бачив стільки літ. Ви, отче капеляне, теж не кращі булиб.

КАПЕЛЯН (*погрожує Ганусі дуже поважно пальцем*). Пані. Пані... (*Поволі відходить.*)

ГАНУСЯ (*стоїть засоромлена*).

ІВАН (*стає біля неї*). Ганусечко.

ГАНУСЯ (*мовчить*).

ІВАН (*пестливо*). Хіба ти вже мене цілком не кохаєш, Ганусечко?

ГАНУСЯ (*нараз*). Ах, хай собі усі знають (*обнімає Івана за шию і пригортає до грудей*). Ти справді, Івасю, ще ніколи... ні одної дівчини не цілував?

ІВАН (*захоплено*). Ніколи... ні одної...

ГАНУСЯ (*пригортається*). О мій Іваську коханий...

(*Завіса.*)

Дія II.

Другого дня по обіді.

Гануся і Аманд сидять біля столу. Мрійний настрій пообідний. Крізь вікно видно оловяне небо, в кімнаті понуро.

ГАНУСЯ (*сидить у кріслі напроти канапи*). Кажу тобі, як ще раз будеш для Івася такий нечемний і дикий... Щож тобі міг такого зробити бідний Івасик?

АМАНД (*гойдається на стільці, направо від неї, трясе головою і плює*).

ГАНУСЯ. Івась вже студент, а ти хто? Такий великий хлопець, а такий дурний. А всього на два роки молодший від нього.

АМАНД (*знаками показує, як мало йому імпонує розум Івана, по тому задоволено показуючи на себе*). Аманд... сильнійший...

ГАНУСЯ (*розсердилась*). Ти сильнійший? Авжеж, як підставиш йому ззаду ногу, як сьогодні вранці — то певно, що він мусить впасти. Але попробуй ще раз таке зробити. Побачиш, як тобі дістанеться.

АМАНД (*задоволений жест*). Розтягнувся... як довгий... лежав... Гануся (*мімікою представляє розпуку і пестощі Ганусі, затирає руки*). „Мій Івасику“, „мій Івасику“.

ГАНУСЯ. Авжеж, розуміється, що мій Івасик! Що ти в цьому розумієш. Може ти хочеш, щоб і тебе так звали? Тобі заздро?

АМАНД (*скочив з диким гнівом, стає перед нею і дивиться очима божевільного на софу*). Знаю... Скажу дядько. Принесе... нагайку... (*жести биття*). Бить, бить, синяки!

ГАНУСЯ. Еге, але кому то першому дістанеться? Тобі, Амандику, тобі! Ти думаєш дядько не знає, що Івась мене цілував? Не виставляй себе на сміх! Дядько може про це знати. А знаєш, що я скажу дядечкові?

АМАНД (*сів на стільці, воркоче*). Не знаю.

ГАНУСЯ. Не знаєш. Ну, тоді ми тобі трошки поможемо згадати. Я скажу дяді, що ти не даєш Марушці проходу, що все пристаєш до неї. Бідна дівчина не знає вже куди від тебе втікати. Знай же тепер, що я все скажу дядькові, як не будеш ввічливим для Івася. Ну, ну! будь же тихим і чемним (*погрожує*). А то...

АМАНД (*злобно*). Малпа! Дурна!

КАПЕЛЯН (*входить з правого боку, в чорному сюртуці, ще більше серйозний, як звичайно, звільна підходить до столу*).

ГАНУСЯ (*весело плеще руками*). Отець капелянчик! Отчик капелянчик! І яке знов сердите обличчє у отця капелянчика!

КАПЕЛЯН (*сідає біля столу напроти Ганусі*). А наша панна весела, як перепеличка. Чи дощ, чи погода — однаково. Мені аж здається, що наша панна і в день страшного суду буде сміяться.

ГАНУСЯ (*наївно*). Ах, отче капелянчику. Треба ж комусь сміяться. А то як всі будуть ходити з похоронним виглядом, то що з того вийде. Дядечко не любить, як я сиджу, як свята на картинці. Хоче, щоб я завжди сміялася і співала. А врешті Івась до нас загостив.

КАПЕЛЯН. Тому то головка до решти закрутилася. Ані до вас приступити.

АМАНД (*нараз б'є обома руками в стіл так сильно, що аж затріщало*). Грім!

ГАНУСЯ (*злякалася*) Ісусе Христе. От злякав. Тобі, Аманде, вуха натерти треба. Що ти витворяєш? Просто наче збожеволів, відколи Івась сюди приїхав.

АМАНД (*скрегоче зубами і сміється*).

КАПЕЛЯН. Справді, цей молодий панич саме лихо до цеї хати приніс. Як тут все перемінилось за ці два дні.

ГАНУСЯ (*палко*). Перемінилося, але на краще. Що там Аманд. А дядько! Ви подивіться тільки на дядю! Він такий радий. А я? Ми всі такі щасливі. І вам, отче капеляне, не слід більше так хмарити чоло. Не будете? Ви мусите радіти разом з нами. Світ такий гарний!

КАПЕЛЯН. (*не одповідаючи на питаня*) А говорив вам пан студент про свою віру? Я боюсь... я боюсь...

ГАНУСЯ. Ах, про все, отче капеляне, про все.

КАПЕЛЯН. Я в цьому більше, як певен, що цей молодий добродій є одним з тих байдужних католиків, котрими тепер переповнені вищі школи.

ГАНУСЯ (*трохи несміло*). Івась не є лихою людиною... Тільки... Але все те прийде з часом. Він ще дуже молодий. Як буде йому стільки літ, що вам, отче капеляне...

КАПЕЛЯН (*схилив голову на руку*). Молодість мусить вишуміти... Каже пословиця. Я знаю. І на все є своя пора. Так. Але щасливий той, що вже поборов себе, панно Ганусе. Жити в задоволенню гарно, а в смиренности — ще краще (*болізно усміхаючись*) O vanitas, vanitatum vanitas значить, панно: О суєта суєт, всяческая суєта.

ГАНУСЯ. Ах, як все на цьому світі таке не вічне — то нам ще сьогодні хочеться веселитись. (*підскочила*) Сьогодні ще будемо гуляти і танцювати. А завтра надінемо траур — посипемо голову попілом. (*підспівуючи ходить з кутка в куток*)

КАПЕЛЯН (*задумливо*) Чому завтра, панно Ганно? Чому ж не сьогодні? Чому не зараз?

ГАНУСЯ. (*занята своїми думками*) Тому, що завтра одїздить Івась. На волю! У світ широкий! Тоді знов усе піде по старому. Тоді ви знов можете мене лаять, отче капелянчику. Тільки не сьогодні! (*Раптово*) А завтра

ми його ще не пустимо. І після завтра теж ні. Довго ще не пускатимемо.

КАПЕЛЯН *(витягає з кишені листа і подає його Ганусі)* О, панно, як далекі ви ще від цього захисту, який я для вас найшов.

ГАНУСЯ (*сумно*) Ах, хто зна, отче капеляне. Хто може знати, що незабаром станеться. (*Іде до дверей*)

КАПЕЛЯН *(встає)* Куди це ви, панно Ганно?

ГАНУСЯ. Хочу відшукати Івася і привести його сюди, щоб нам розказав що небудь. Адже він вже не довго з нами.

КАПЕЛЯН *(швидко встає і підходить до неї. Обоє стоять біля дверей. Він з трудом здержує себе)* Панно Ганусе!

ГАНУСЯ (*похиливши голову*) Що, Ваше Преподобіє?

КАПЕЛЯН (*бере її за руку*) Можете мені, пані, довіриться?

ГАНУСЯ *(вагаючись)* Ваше Преподобіє — Ви-ж мій сповідник...

КАПЕЛЯН. Не як сповідник я до вас промовляю. І не називайте мене „преподобієм". Чому мене так звете? Чи любите ви мене трохи, як приятеля?

ГАНУСЯ (*мовчить*).

КАПЕЛЯН (*дріжачи*). Ні.

ГАНУСЯ (*стиха*). Ах, як ви, отче, можете про це питати. Очевидно, що так.

КАПЕЛЯН (*не видержує більше. Випростовується перед нею на увесь зріст*) Тоді я вас перестерігаю перед цим юнаком. Послухайте мене, поки ще не пізно. Легкодушність є вашим семейним прокляттєм. Згадайте, пані, про вашу маму!

ГАНУСЯ *(відвертається від нього, вражена)*. Ах, нічого мені соромиться за гріхи моєї матері.

АМАНД (*що заглядав у вікно, нараз підскочив. Немов прицілюючись з рушниці, зловіщо блиснув очима*). Піфф! Пафф! Убитий!

ГАНУСЯ *(повертається, злякано)*. Що сталося? *(підходить до вікна)*.

КАПЕЛЯН (*знов повернувся до столу*). Пан Іван стоїть у садку з рушницею отця пароха. Аманд хоче його очевидно наслідувати.

ГАНУСЯ (*біля вікна*). Що? Аманд хоче стріляти? Дядько не позволив! Строго заборонив йому брати рушницю. (*Вибігає з кімнати*).

АМАНД *(одвернувся знов від вікна; з диким виразом обличчя)*. Добре стріляти... Влучити... Убитий...

КАПЕЛЯН (*ходить по кімнаті, не звертаючи уваги на Аманда*).

АМАНД *(раптово схопив його за руку, скажено і дико)*. Убитий... На смерть...

КАПЕЛЯН (*здрігнувся, стає*). Що сталося, хлопче? Хто убитий? Що хочеш сказати?

АМАНД (*скажено, говорить швидко і плавно*). Собака. Чужий. Сидів. Все робив... так... (*кілька разів робить жест поцілунка*). Аманд прийшов. Бачив Ганусю близенько біля нього. Аманд був голодний. Дуже їсти. Печеня на столі... гарна печеня. Каже Ганусі. Нічого не дала Амандові... послала Марисі. Все сидить: мій Івасю! Мій Івасю! Гарна печеня, вино... все чужий. Аманд голодний. (*Скажено кидає руками і ногами*). Гризти! Бити! Давити! (*стомлений падає на крісло*).

КАПЕЛЯН *(зляканий)*. Господи Боже. Змилосердися. Верни йому розум... Ох цей гість. О, цей гість. (*ходить схвильовано по кімнаті, поволі успокоюється, судорожно складає руки*). Отче наш на небесіх, хай буде воля Твоя.

(коротка мовчанка.—Двері відчиняються).

ГАНУСЯ *(перша, хоче втягнути Івана)*. Ходи-ж, Івасику, ходи!

ІВАН *(з рушницею в лівій руці, хоче увільнити праву руку від Ганусі)*. Дай мені спокій, Ганусе!

ГАНУСЯ (*тягне його*). Треба-ж тобі випити кави, Івасю. Зараз дадуть.

ІВАН (*неохотно*). Я неголодний, справді. Цілком пройшов апетіт. (*кладе рушницю на бюро, стоїть нерішуче*).

ГАНУСЯ (*стає перед ним, ніжно дивиться на його*). Апетіт поверне, Івасику, як тільки попробуєш вафлів, які я для тебе спекла.

ІВАН. Чому ти не пішла зі мною на прохід? Я так тебе прохав. Але ти все таки не прийшла.

ГАНУСЯ. А хто ж би за мене вафлі пік? А я так хотіла тобі зробити маленьку несподіванку. Побачиш, які смачні! (*побігла*).

ІВАН (*підходить до столу*). А де ж дядьо Гонне?

КАПЕЛЯН (*біля вікна*). Отець парох певно спить. Ніколи не п'є по обіді кави.

АМАНД (*біля бюро, грається рушницею*).

ІВАН. Но, Аманде, і ти маєш охоту попробувать? Тільки обережно, щоб кого не застрелив. Рушниця набита.

АМАНД (*пішов, з рушницею*).

КАПЕЛЯН. Ви стріляли мабуть, пане студенте?

ІВАН. Еге, кілька разів до мети... Ах, яка чудесна погода сьогодні! Яке чудове повітря! Цілком весняне! І взагалі ця місцевість зовсім инакша, як у нас.

ГАНУСЯ (*входить з тарілкою, повною вафлів, жартовливо*). Бачиш? Це для одного дуже упертого хлопця.

ІВАН. О! вони дійсно величаво виглядають. Можу... Ганусе? (*бере вафлю*).

ГАНУСЯ (*ставить тарілку на стіл*). Аджеж я нарочито для тебе їх пекла. Бачиш, я не така то вже лиха, як ти думаєш. (*Стоїть біля столу*).

ІВАН. Я цього і не думаю, Ганусе. Але все таки гарно булоб, як би ми були вкупі прогулялись.

КАПЕЛЯН (*теж біля столу*). О, бідна панна. Так старається, просто із сил вибивається і все надаремне. Пан студент цього не хоче оцінити.

ІВАН. Ти знаєш—я завтра від'їзджаю, а нам так і не удалося разом погуляти.

ГАНУСЯ (*мягко*). Ах, завтра ти ще не поїдеш, Івасику. Ти ще довго у нас останешся, і ми ще не раз будемо гуляти з тобою.

ІВАН (*сумно*). Побачиш, Ганусе, що завтра я поїду— (*встає, палко*). Ах, я мушу! (*ходить по кімнаті*).

ГАНУСЯ (*розсіяно*) Чому мусиш, Іванку? Чому тобі не можна тут остаться?

КАПЕЛЯН. Алеж, панно Ганусе. А наука пана студента? А лекції вже певно почалися. Ждати ніколи—я це дуже добре розумію.

ГАНУСЯ (*недбало*). Ми ще про це, Іванку, побалакаємо. (*іде до кухні*).

КАПЕЛЯН. Так... Багато ще перед вами, пане студенте! Не один досвід... Життя перед вами...

ІВАН (*ходить по кімнаті, оживлено*). Так, життя ще переді мною. Тільки що починається. Найкращі літа—студентські літа! Ах, Гайдельберг! Гайдельберг... Який то він?

КАПЕЛЯН. Такий же, як і усе на цьому світі, пане студенте. Коли побачите, не знайдете в ньому нічого особливого. Тільки надія окрашує життя.

ІВАН (*знов сідає*). Тоді все на світі власне кажучи... Тоді чого взагалі жити?

ГАНУСЯ (*входить з посудою для кави*). Іванку, це ти дав рушницю Амандові? (*розкладає посуд*).

ІВАН. Я, Ганусе, а що?

ГАНУСЯ. Аманд не повинен в руки брати рушниці... Дядько цього собі не бажає.

ІВАН. Що ж може статися, Ганусе? Хай і Аманд має яку небудь утіху.

КАПЕЛЯН. Панна Гануся має рацію. Не слід вам було давати йому зброю.

ІВАН. Я можу її назад одібрати, як що ти хочеш, Ганусе...

ГАНУСЯ. Ні, облиш, Івасику, на всякий випадок, принаймні тепер. А то він... хлопець чим раз то гірший робиться. Сідай же, будемо пити каву і їсти вафлі. *(сідає на софу. Всі п'ють каву).*

ІВАН *(їсть вафлі).* Надзвичайно смачні, Ганусечко.

ГАНУСЯ. Їж на здоровля, Івасю. Там ще багато у кухні.

КАПЕЛЯН *(п'є).* Яке розпещене тепер молоде покоління. Дивиться на життя з найбільш веселого боку. На ділі ж навіть не знають, що таке—життя.

ІВАН. Я цілком не розпещений. І думаю, що досі вже не одно приходилось мені пережити.

КАПЕЛЯН. Що там говорити о пережитому на шкільній лавці? Особливо, коли батьки дбають про все, а молодцеві ні про що думать, як тільки про відроблення письменних задач.

ІВАН *(різко).* Це залежить від людини. Не всі-ж однакі! Мені здається, отче капеляне, що тут мова про внутрішню боротьбу, внутрішні переживання. А ці мабуть цілком не залежать від шкільної лавки.

КАПЕЛЯН. О, розуміється! Бувають, трапляються такі вдачі—можна сказати—від природи багаті—котрі вже в молодости здобувають силу характеру. Я не перечу. Тільки де вони, ці вибранці? Тверду школу мусять вони пройти і пізнати їх можна на перший погляд.

ІВАН. Ви мабуть компетентні, отче капеляне. Мені важко про це говорити.

ГАНУСЯ. Але і ти, Івасю, не одне пережив. Сам ти мені про те розказував.

КАПЕЛЯН. О, таких молодих дам не ощажується. Молоді, вражливі серденька тають, як віск на сонці. Одно

біда—що більшість того, про що розказують—істнує тільки у фантазії молодого оповідача.

ІВАН *(піднято).* Дозвольте, отче капеляне, мені краще знати, що я пережив, а чого ні. Звісно—я досі сидів на шкільній лаві. Так, на жаль. Жалію, що давно вже я з нею не розстався. Тоді-б я принаймні побачив, зазнав світа. В цьому корінь терпіння! Сидиш літами в шкільній кімнаті, рвешся усією душею на волю, кудись далеко... а потім, як про це кому розповідаєш... то з тебе сміються. Немає братньої душі, яка-б... І це якраз тому, що ти інакший, як другі. Вічно сам із собою, з самотиною своєю. *(Стискає кулака).* Але це вироблює людину. Так! виробляє! Або пропадеш, або стаєш людиною. І коли я тепер іду в широкий світ, то вже не дурним хлопчиною, хоча може кому дурним здаюся. Я із всяким можу помірятись силами! Не дозволю ображати себе! І так занадто довго знущалися наді мною. Але тепер я вже вільний. Тепер я вже ні про що не дбаю.

КАПЕЛЯН Щиро жаль мені бідних католицьких родичів, що збірають такі плоди свойого виховання, цілком може і не знаючи про те.

ІВАН. Ах, що це ви говорите, отче капеляне. Я думаю, що кождий чоловік повинен бути таким... більш менш... Я певен, що і з вами таке було...

КАПЕЛЯН *(гірко).* Я, пане студенте? Мені жилося цілком інакше і я благословлю Бога за це. У мене не було часу для зухвалих думок: рано мені підрізано крила. Вже на шкільній лавці я мусив дбати про свій хліб насущний. Я давав лекції, і виконував всякі роботи, робив усе, що міг. О, я теж, за молодечих літ, тужив за сонцем, марив про всяке... Але я поборов свої мрії. Я теж правдоподібно не став би богословом коли-б не мусив. Але мої бідні родичі не могли дати мене до шевця, а щоб стати правником, на це у мене не було серебряників. Я мусив перемогти себе. Я боровся... І я переміг себе...

ІВАН *(здавленим голосом).* І ви тепер дійсно задоволені, отче капеляне?

КАПЕЛЯН. Я так щасливий, як тільки може бути щасливою людина; я навколюшках благословляю Творця, що він так мною покермував. Серед суєти цього світа я знайшов відраду.

ІВАН. Яку ж?

КАПЕЛЯН *(різко)*. Віру, пане студенте! Хіба ваш учитель релігії не розказував вам про це?

ІВАН *(задуманий, загорівся страстно)*. Ні, я так не думів би. Порвати з усіма мріями. З усім—усім?! Бачите отче капеляне, ви вдоволені, що так з вами сталося, а я щасливий, що зі мною так не сталося. Я щасливий, що я не богослов, що я вільний, і що увесь світ передімною відкритий.

КАПЕЛЯН *(допив каву)*. І ви, що підлягаєте своїм страстям, ви можете звати себе вільним? Це сила, котра провалила в пропасть навіть самого Люціфера, найстарійшого з усіх ангелів.

ІВАН *(добродушно)*. Ех, не такий страшний чорт, отче капеляне, як його малюють *(бере вафлю)*. Я, Ганусе з'їм усі твої вафлї... Чого це ти так посумніла?

КАПЕЛЯН *(з труднощами здержує лють)*. Не такий страшний? А я вам кажу, що страшнійший, ніж можуть слова з'ясувати. Перед цею молодою дівчинкою я передсказую: що, як Бог на небі а справедливість на землі, так погибнеш молодий пане, а разом з тобою всі твої союзники. І хай поможе тобі Бог прозрінути, поки ще не пізно.

ІВАН. А я передсказую собі, що вийду, виб'юсь на дорогу. Не погибну. Стільки в мене надій. Не можу погибнути. За двадцять літ побалакаємо про це, отче капеляне.

КАПЕЛЯН. Хто доживе, побачить. Запамятайте собі цей день і мої слова *(встає і випростовується)*. А вам, панно Ганно, в присутності цього юнака кажу: не вірте йому. Не піддавайтесь його переконуванням, рятуйте свою душу і вічне своє спасіння. *(Йде повільно до бюро, бере книгу і повертається до дверей. Ще раз повернувся)*. Прошу вас, панно Ганно, як отець парох спитає вас—де я, то скажіть, будь ласка, що я за нього вчу дітей Закону Божого. *(Пішов)*.

ГАНУСЯ *(мовчить похиливши голову. Коротка павза)*.

ІВАН *(що теж сидів в задумі—встає)*. Бачиш, Ганусе, тепер ти знаєш, який я... Ти чула...

ГАНУСЯ *(мовчить)*.

ІВАН *(знов занятий своїми думками, б'є кулаком по столі)*. А я все таки не погибну! Це ще ми побачимо!

(Коротка павза).

ГАНУСЯ *(все ще мовчить)*.

ІВАН *(встає, ходить по кімнаті, задержався перед Ганусею)*. Тепер, значить, ти мусиш рішитися, чи варто бути знайомою з такою людиною, як я.

ГАНУСЯ *(стримано)*. Ах... Івасю...

ІВАН *(гірко)*. Та... на ділі то зовсім не варт. Завтра я однаково поїду. А отець капелян тут лишається.

ГАНУСЯ *(Бере його за руку і обнімає закоханим поглядом)*. Ах, Івасику, ти знов такий... І перед тим теж...

ІВАН *(стоїть перед нею)*. Коли?

ГАНУСЯ *(з проханням)*. Та з гулянням... А я все таки хотіла спекти тобі вафлі. Мені хотілось би так багато зробити для тебе. Ти цілком навіть не знаєш, як дуже тебе люблять.

ІВАН *(роздратовано)*. Як це тобі так неприємно, Ганусе, то я не хочу бути тягарем для тебе *(ходить)*. Краще всього, було б цілком не приїзжати. Тоді принаймні не мав би я цього страшного... *(Сідає, судорожно стискає кулаки, видає здавлений стон)*.

ГАНУСЯ *(скочила, біжить до нього і обнімає шию рукою)*. Щож я тобі лихого вчинила, Івасику?

ІВАН *(пригортає її до серця, майже ридаючи)*. Як що ти мене більше не любиш, Ганусе, тоді я не знаю, що буде

зі мною... Я міг би зараз же... Я такий нещасливий .. Так глибоко нещасливий...

ГАНУСЯ (*на колінах у нього, пестить його*). Я не можу нікого другого кохати. Тільки тебе, Івасику. Хоч ти іноді і...

ІВАН (*ще більше пригортаючи, непритомно*). Ганусечко, Ганусечко, що буде з нами?...

ГАНУСЯ. Хай буде, що хоче!Мені все одно, як тільки ти зі мною.

ІВАН (*з роспукою*). Капелян дійсно правду каже. Я для тебе нещасте.

ГАНУСЯ. Е, Івасику, не будемо думати про будуче. Але все таки, ти не повинен так іти один на всіх. (*Виривається від нього і сідає на стільці поруч*). Ти занадто свобідно про все висловлюєшся.

ІВАН. Але я мушу говорити про те, що думаю. Не можу ж я бути лицеміром.

ГАНУСЯ. Сьогодні ти знов не захотів іти на службу Божу.

ІВАН (*присовується зовсім близько, обнімає її*). Я ж був, Ганусе.

ГАНУСЯ. Еге, тому, що я розбудила тебе. Чекай, чекай! Бог покарає тебе колись за твою безбожність.

ІВАН (*цілком близько*). Знаєш, Ганусе, що я думав, як ти стояла за дверима і будила мене?

ГАНУСЯ. Ні, Івасю, скажи. Я не знаю.

ІВАН (*чимраз більш схвильований*). І не можеш догадатись?

ГАНУСЯ (*стримано*). Ах, нічого не було. Ти просто жартуєш.

ІВАН (*палко*). Ні, правду кажу. Я тобі скажу, тільки поклади голову сюди. Так. Ще ближче. (*Кладе її голову собі на грудях і обнімає її. Майже шепотом*). Я думав, як

гарно булоб, якби ти увійшла у мою кімнату. (*Із скаженою пристрастю обнімає її*). Ах, так, Ганусе, так!...

ГАНУСЯ (*мовчки віддається його поцілункам*).

ІВАН (*непритомний*). Так гарно! Так чудово! Так чудово! Знаєш? Я міг би зацілувати тебе на смерть...

ГАНУСЯ (*в обіймах*). А я з'їла б тебе, цілуючи...

(*Коротка павза, обійми*).

ГАНУСЯ (*стиха*). Івасику, а правда гарно було сьогодні в церкві? Підемо знову?

ІВАН. Авжеж, але перед тим ти знов прийдеш будити мене. Ах, обіщай мені це!

ГАНУСЯ. О, тоді ти залишишся у нас ще принаймні вісім днів.

ІВАН (*злякано*). О, Боже мій! Аджеж правда! Завтра їхать! У цей час я вже буду невідомо де... Ах, Ганусе, Ганусе!

ГАНУСЯ. Ні, принаймні вісім день ти ще повинен лишиться, Івасику! Ну, хочби п'ять.

ІВАН (*в розпуці*). Так, але що це поможе. За вісім день ти знов прийдеш і скажеш: ще вісім день. І ще вісім день. І далі так само. Не можу я залишиться тут на завсігди. Я мушу бачить світ!

ГАНУСЯ. Чому, Івасику? Чому ти не можеш на все тут остатися?

ІВАН (*сумно*). Ти ще смієшся, Ганусе? А в мене цілком не весело на душі.

ГАНУСЯ (*уперто*). Ти останешся тут і будеш помагати дядеві в хазяйстві. У нас тут найдеться пропасть роботи, коли тільки охота. А по тому ти візьмеш гроший у свойого батька і купиш тут великий маєток. Тоді вже ніколи не підеш. І ми все разом будемо.

ІВАН (*піднято*). А мої родичі? А моя будуччина? І все? Ах Ганусе, Ганусе! Якби ти знала, як мені важко!

Краще було б зовсім не приїздити. Краще-б цілком Рожан не бачить...

ГАНУСЯ (*капризно*). Слід би тобі чим небудь і для нас поступитися. Ми так тебе кохаємо, а ти...

ІВАН (*задуманий*). Такі широкі пляни передімною. Ні. Ні, не можу я тут даремне сидіти. Як тільки подумаю що ще очікує мене... Вся моя будуччина! Всі мої мрії! І відмовиться від усього, провіщо я марив стільки літ у шкільному ярмі—марив, що як вийду врешті на волю, то стільки цікавого переживу. І все це... (*В розпуці стискає голову руками*).

ГАНУСЯ (*сумно*). Не буду тобі більше про себе говорити. Ти однаково про мене і не думаєш. Але ж подумай хоч про дядечка. Він так радів би, якби ти у нас залишився.

ІВАН (*схвильовано перебиває її*). Так ти думаєш, що про тебе я „однаково" не думаю? А про кого ж? Ні, ти не розумієш мене. У мене серце може розірватися з болю, а ти... (*скочив і бігає по кімнаті*). Це страшне! Це незрозуміле! Нарешті я знайшов братерську душу... за якою з дитинячих літ тужив... і тепер... і тепер мушу від'їзжати! Просто хотілось би... (*нараз починає голосно ридати, склонивши голову на стіл*).

ГАНУСЯ (*стиха підходить до нього і кладе йому руку на голову*). Так, тобі треба їхати, Івасику. Не буду більше тобі суперечати. Але подаруй нам хоч кілька днів... Ти і так занадто швидко нас покидаєш.

ІВАН (*скочив схвильований*). Так, а потім знов буде те саме. Тоді ще важче буде! І врешті... Ні, краще геть звідсіля. Краще сьогодні, як завтра... (*ходить*).

ГАНУСЯ (*сідає біля бюра, невдоволена*). Так, ти умів тільки закрутити голову бідній дівчині — а тепер її висміюєш.

ІВАН (*обурений*). Га, коли ти так думаєш, Ганно, тоді всьому кінець. Тоді я більш тебе не буду... Ганусе, ти справді так думаєш?

ГАНУСЯ. Ах, я й сама не знаю... (*ховає обличче у долонях*).

ІВАН (*холодно*). Гаразд! Чудово! Як ти цього не знаєш, тоді всьому кінець. Тоді між нами покінчено. Ти не повинна нікому дати себе висміяти. Значить кінець... (*Великими кроками ходить по кімнаті*).

ГАНУСЯ (*мовчить*).

ІВАН (*іронічно*). Гаразд, що ти, принаймні, облегчуєш справу!

ГОППЕ. (*входить в домашньому костюмі, дуже весело настроєний, оглядається*). Ну, діти, що ж тут таке зайшло? Знов була сварка?

ІВАН (*підходить до столу*). Зовсім ні, дядечку. Ми просто сказали одне — одному кілька слів правди. І нічого більше. Тепер все в найкращому порядку. (*Сідає*).

ГОППЕ (*сідає розсіяно*). Дійсно? Ну це мене радує. Ви, як бачу, й кави успіли напитися.

ГАНУСЯ (*опанувала себе, підходить до Гоппе*). А які смачні вафлі ми їли, дядечку.

ГОППЕ. О, на це мене не зловиш, Ганусе. Краще принеси чого доброго випить.

ГАНУСЯ. А чого вам, дядечку, хочеться: пива чи вина?

ГОППЕ. Про всякий випадок принеси і це, і те. І прибери на столі. Ти напевне теж вип'єш, Іване?

ІВАН (*свобідно*) О, я все готов пити, дядечку.

ГАНУСЯ (*прибірає зі столу*).

ГОППЕ. Все готов? Розуміється! Як мені було стільки літ, що тобі, то я теж завсігди був готовий — і цю готовість я й досі заховав. Особливо у такий час, після обіду я з охотою сиджу при шклянці пива чи вина. Але останніми часами п'ю більше всього пиво. А ти що п'єш, Іване?

ІВАН. Якщо дозволите вибрать, дядечку, то отверто кажучи я раднійший би випити вина.

ГОППЕ. Гаразд, значить вино! Як хочеш. Наша панянка зараз нам усе принесе.

ГАНУСЯ (*виносячи посуд, в дверях*). Розуміється, дядечку, біжу.

ГОППЕ. Отвори, Івасику, вікно.

ІВАН (*швидко скочив*). Моментально (*отвирає вікно, глибоко зітхає*). Роскішне повітря.

ГОППЕ. Еге, люблю такі дні, як сьогодні. Вікно відкрите, весняний легіт із садку, а ми сидимо і згадуємо свою молодість, чи то пак, не ти, а ми з твоєю мамусею... А я хотів тебе спитати, Іване, як тобі подобається Ганна?

ІВАН (*відходить від вікна, сідає, просто*). Ганна, дядечку, мені дуже подобається.

ГОППЕ. Дуже радію за це. Багато я мав клопоту з нею. Взяв я її до себе, коли вона ще була маленькою дівчинкою. Ти ж знаєш історію її матері?

ІВАН. Знаю, дядечку. Завсігди мені імпонувало те, що ви занялися Ганусею без... без всяких упереджень.

ГОППЕ. Не можна карати невинних дітей за гріхи їхніх батьків. З часом і ти до такого переконання додумаєшся.

ІВАН (*засоромлений*). Ах, я... я. .

ГАНУСЯ (*входить з підносом, на якому вино, пиво і шклянки. Ставить усе на стіл*). Так добре, дядечку?

ГОППЕ. Знаменито, дитино. Ти тільки порозставляй, а ми вже самі наллємо. Для себе ти теж очевидно шклянку принесла? (*наливає собі пиво*).

ГАНУСЯ (*сідає*). Так, дядечку, якщо дозволите. Будемо пить, поки Івась з нами. (*хоче налить Іванові*)

ІВАН (*відсовуючи її*). Облиш, Ганно, я й сам те зроблю. Не хочу тебе турбувати. Налий собі.

ГАНУСЯ (*подає йому вино, дивиться на нього з благанням*)

ІВАН (*наливає собі, віддає її вино, удаючи, що не звертає уваги на Ганусю*).

ГОППЕ (*піднімає шклянку*). Чокнемось, і вип'ємо за здоровлє коханої Емми, твоєї матусі, Іване, до якої ти подібний, як дві краплі води.

ІВАН (*чокається з ним*) Віват, дядечку — і за твоє здровлє.

ГОППЕ. За минулі часи, 25 літ тому назад... А ти... Ганусе, не хочеш чокнуться з твоїм кузеном? От коли б ти тоді могла побачити свойого дядька...

ГАНУСЯ (*з піднятою шклянкою, дивиться на Івана*) Коли Івась забажає зі мною чокнутися...

ІВАН (*Теж з піднятою шклянкою, уперто*). Коли я забажаю. А я думаю, що це від тебе залежить. (*Чокається*) І за твоє здоровлє, Ганусе. Щоб скоро мене позбулася. Щоб я не міг більше висміювати тебе. Вип'ємо за це (*П'є*).

ГОППЕ (*Весело*) Значить ти, Іване, висміював її? Так і слід! Добре їй так! А тепер на знак замирення, вона мусить нам щось заспівати.

ГАНУСЯ (*по трошки п'ючи із шклянки*) Ах, дядечку, я нічого не умію.

ГОППЕ (*п'є*) Ти нічого не умієш? А чого ж ти училася? Покажи свойому кузену, що ти вмієш!

ІВАН (*з розпучливою веселістю*). Співай, Ганусе, співай! Щось таке — на прощання! Прощання на віки!

ГАНУСЯ (*встає*) Іван — ти знаєш цю пісню: „Давні часи, давно вже проминули...“ Якраз підходить. Така сумна. —

ІВАН. Ні, цеї я не знаю. Але заспівай, це здається щось сумне.

ГАНУСЯ (*іде у вітальню, відкидає портієру, входить. Чутно, як вона бере кілька акордів на фортеп'яні, але її не видно*).

ГОППЕ. Давні часи, давно вже проминули. . Давно, давно вже все це проминуло... Так, так, Іване, можеш мені повірити... (*задумливо п'є*).

ІВАН (*допиваючи свою шклянку*) Я вірю, дядечку Гоппе.

ГОППЕ. І не дивлячись на те — це все було! Спитай тільки свою матусю... Або краще не питай, дитино, а то вона може розсердитись.

ГАНУСЯ (*співає*) „Давні часи.....“ (*В кімнаті мовчки, з увагою, слухають спів, попиваючи вино із шклянок*).

ГОППЕ (*по кількох хвилинах встає, іде на пальцях до шафи з книжками, вертає з коробкою цигар. Шепочучи*) Про це я зовсім забув. Може одну викуриш, Іване?

ІВАН (*теж стиха*) Ні, спасибі, дядечку. Все ще не навчився. Ви ж знаєте — не можу звикнуть.

ГОППЕ (*стоїть біля столу, закурює цигару, шепотом*) Як мені було стільки, що тобі — я вже здорово курив. Но — розуміється папіроски. Цигари тоді були не по гаманцеві (*знов сідає*).

ГАНУСЯ (*скінчила спів. Звуки завмерли. Коротка мовчанка*).

ІВАН (*мов-би про себе*) „Давні часи, давно вже проминули... Хочу дядечку уявити собі, як це виглядає, коли людина сидить і згадує свою молодість, все те прекрасне, що колись пережив.

ГОППЕ (*прислухуючись*) Ти чуєш, як дрозд свище у садку. Так, хлопче — весна вічно остається молодою, а я, бач, вже посивів і постарів. Але все таки — я теж заспіваю пісню. Покажу вам, молодим, шо і я від вас не гірший!

ІВАН (*захоплено*) А так, так, дядечку! Заспівайте! Якусь студентську пісню!

ГАНУСЯ (*виходить з вітальні*) Бачите, дядечку, правду я вам казала, що як тільки Івась приїде, то ви будете співати.

ГОППЕ. От — то! Побачиш, Іване, що й ми у свій час не дрімали. Що ми нічим перед вами гіршими не були. (*п'є, відкашлюється, співа*) „Налий, дівчино, мою чарку:“ (*Уриваючи*) Все таки треба собі акомпанувати. (*Встає, іде у вітальню; далі чутно, як він співає перший куплет, час від часу акомпануючи*).

ГАНУСЯ (*сідає біля Івана, тихо*). Подобалась тобі, Івасю, пісня, яку я співаю?

ІВАН (*кидає шклянку на стіл*). Гарна пісня. Навіть відповідна. (*підспівує*) „І пісню цю мені ти заспівай“ (*стиха*) „що в давній час... вколихувала душу.“

ГАНУСЯ. Коли ти поїдеш, Івасику, згадуй, що я її співала. Тоді ти можеш і мене згадати...

ІВАН. Тоді я буду і тебе згадувати...

ГАНУСЯ. А коли ти знов приїдеш?..

ІВАН. Знов приїхать. Ганусе? Боже мій! Хто зна коли це буде...

ГАНУСЯ. Але ж... за десять років то може приїдеш, Івасику?

ІВАН. За десять років... Тоді ми будемо старі й холодні.

ГАНУСЯ. Старі й холодні... Бачиш, Івасику, тоді ти можеш знов приїхати. До тієї пори ти забудеш, як дурна Ганна тебе сердила.

ІВАН (*ледве володіючи собою*) А тебе дурний Іван.

ГАНУСЯ. Тоді буде так, як я собі все уявляла. Буду старою панною, сидітиму в кімнаті і розважатиму дядечка. Він вже тоді буде зовсім старий, і ми будемо розмовляти про нашого Івана, що не хоче приїздити.

ІВАН (*з гіркою іронією*) Котрого ми тоді давно вже забудемо. Цілком правильно. (*покидає свою чарку*) Чому ти не п'єш, Ганусе? Пий і забудь! (*Бере її за руку і судорожно трясе нею*).

ГАНУСЯ (*дивиться на нього мовчазним, повним сліз поглядом*).

КАПЕЛЯН (*входить одягнений, як спочатку дії, в чорний сюртук, чудно веселий*) О, світ роскошів! Веселяться за пивом і вином. А отець парох сидить і співає духовну пісню. (*підходить ближче*).

ІВАН. А чому ні? життя коротке! За твоє здоровлє Ганусе!

КАПЕЛЯН (*сідає біля столу*) Пан студент правду каже. Цю мудрість сказав ще колись старий поганий Горацій. Підемо за його приміром. Якщо панна Гануся не відмовиться мені шклянку вина...

ГАНУСЯ (*встає*) З охотою, отче капеляне. Як несподівано перемінився настрій у отця капеляна. Зовсім друге обличчє! (*Стоїть перед ним*) Бракує ще тільки, щоб ви потанцювали, отче капелянчику.

КАПЕЛЯН. Так! тільки того й бракує. Ваша правда, панно.

ГАНУСЯ (*кокетливо*) Може маєте охоту, отче капеляночку. Івась не хоче танцювати зі мною, тому мушу вас просити.

КАПЕЛЯН. На безриб'ю—і капелян кавалєр. Правда, панно Ганусе?

ГАНУСЯ (*жартом*) Еге, отче капеляне.

КАПЕЛЯН (*встає*) Гаразд, коли така воля панни Ганусі, будемо танцювати. Прислів'я каже: Між вовками жить, по вовчому вить. Інакше не можна. Почнемо зараз же. Отець парох нам заграє. (*хоче просити Ганусю до танцю*).

ГАНУСЯ. Ще тільки шкляночку вина, отче капеляне. (*Бурно—весело*) Ах,танцювати,танцювати... (*Швидко виходить*).

ГОППЕ (*входить*). Що я чую, панове? Хто це хоче танцювати? Наш дорогий Григор? Світ перевертається до гори ногами! Ніколи мені і не снилось, що до такого доживу.

КАПЕЛЯН. Ваша правда, отче парох. В наші часи трапляється стільки чудес. (*Жартовливо*). Коли отець парох, як мій настоятель, дасть мені відпущення гріхів...

ГОППЕ (*тримаючи шклянку в руці*). Діти мої! Такі річи не часто трапляються в цій хаті. Це мабуть тому, що ти тут, Іване.

ГАНУСЯ (*при останніх словах, входить із чаркою в руці*). Правда, дядечку. А він збирається швидко вже їхати від нас. Я вже так прохала його лишитись. Попробую ще раз попросити. (*Дивиться йому в очі проникливо*). Івасику, останься — добре?

ІВАН (*холодно і різко*). Ні, Ганно.

КАПЕЛЯН (*поспішно випивши свою шклянку*). Браво, пане студенте! Коротко і ясно! Панна надаремно моргала.

ГАНУСЯ (*звертається до капеляна*). Ах, отче капелянчику! А наш танець. Ми й забули. Будемо тепер веселиться.

КАПЕЛЯН (*вагаючись*). О, пані... Пані...

ГОППЕ. От тобі мущина, що надумується, чи не одмовити своїй дамі. У свій час я би так довго не думав. (*іде у вітальню*).

ГАНУСЯ (*жартовливо*). Дядечку, зауважте, отець капелян не рішається сказати „ні".

КАПЕЛЯН (*рішився*). О пані, пані! Що ви робите з людини. (*Подає їй руку*).

ГАНУСЯ. Тепер ми почнемо танцювати, і будемо танцювати аж до знемоги. (*Виходить у вітальню, не дивлячись на Івана*).

КАПЕЛЯН. Але прошу мазура, отче парох, дуже прошу!

ГОППЕ. Добре, любі мої, але ж мушу ще попробувати, чи вийде що у мене. Може усе вже в старій голові заржавіло. (*Виходять всі троє у вітальню. Музика, танець*).

(*Коротка мовчанка*)

АМАНД (*показується в дверях на право, з рушницею в руках.*)

ІВАН (*сидить, опертий об стіл, задуманий, по тому випростовується.*) А, кого я бачу? кузен Аманд! Ну, що нового?

АМАНД (*підходить, викривлене обличчє і скрегоче зубами*)

ІВАН (*розсіяно*). Ти стріляв, Аманде?

АМАНД (*з гримасою усмішки*). Гарна рушниця... Аманд влучає... далеко (*прикладає рушницю і мірить до Івана*).

ІВАН (*все розсіяний*). Вірю... (*нараз*). А рушниця не набита, Аманде?

АМАНД (*все міряючи і сміючись*). Стільки куль... повно...

ІВАН (*злякано відскакує*). Ти збожеволів, Аманде! (*підбігає до нього*). Що це тобі до голови прийшло?

АМАНД (*спускає рушницю*). Тільки жарт! (*тримає рушницю на плечах*).

ІВАН (*хоче йому вирвати рушницю*). Дякую за такі жарти! Зараз же віддай рушницю. Чого ти взагалі сюди приплівся?

АМАНД. Дядько де?

ІВАН. Дядько грає. Ти ж чуєш. Чого тобі треба від нього?

АМАНД (*відступаючи до дверей*). Корова отелюється. Хотів я сказати.

ІВАН (*за ним.*) Корова. Он як! Тим краще! Но, віддай же рушницю, Аманде.

АМАНД (*у дверях*). Корова скоро теля. Прийду сказати. (*пішов*).

ІВАН (*хвилину нерішучий, музика у вітальні змовкає*).

ГАНУСЯ (*вбігає, червона від танцю. Капелян і Гоппе звільна за нею*). Ну і танок. І як ви чудово його граєте, дядечку. Цього я зовсім не знала.

ГОППЕ. А наш дорогий Григор — чудесний танцюрист. Еге. Що то не таїться часом в людині.

КАПЕЛЯН. В кожній людині таїться діявол—це ви хотіли сказати, отче парох? І горе нещасній душі, коли нею заволодів діявол. (*Сідає знов до столу і дивиться перед себе*).

ІВАН (*стоїть біля столу. Підносить шклянку*). Ну, Ганусе. Цокнемось. Завтра в цю пору мене вже не буде тут, і нікому я більше не заважатиму.

ГАНУСЯ (*цокається з ним*). Ах, Івасю, хто зна. Може завтра в цю пору нас вже не буде в живих. Хто зна...

ІВАН. Тим краще для нас! А тепер, Ганусе, хочу тобі щось показати при фортепіяні. І ти не повинна мені в цьому відмовити. (*Іде у вітальню*).

ГАНУСЯ (*мовчки йде за ним*).

КАПЕЛЯН (*скочив*). Одно словечко, отче парох.

ГОППЕ (*сідає, простодушно*). Будь ласка, хоч і два, дорогий Григоре. А я тим часом наллю собі ще шкляночку пива! (*Наливає*).

КАПЕЛЯН. Чи не кидається вам у вічі, отче парох, де-яка близкість у відносинах обох молодих?

ГОППЕ. Чого ж? Ці діти—рідня собі. А врешті—у молоді завсігди так: вони сваряться і миряться між собою що хвилини. І ми так робили, мій любий Григоре.

КАПЕЛЯН. Ви кажете, отче парох: сваряться і миряться, а я додам: і цілуються.

ГОППЕ (*добродушно. Ставить свою шклянку*). Цілуються? Чи й це треба у програму записати? Як хочете—то так. Щось ніби і я собі пригадую. Ні, серйозно, любий мій Григоре, чому б цій молоді—і не покохатися. Може ще з них колись гарна пара вийде.

КАПЕЛЯН. Вибачте, отче парох, але я пригадаю вам про вашу нещасну сестру.

(*З вітальні чути тиху мельодію*).

ГОППЕ (*встає, гостро*). Для цього ви не маєте ніякого права, отче капеляне. Це наші сімейні справи, котрими я вас досі не старався зацікавити.

КАПЕЛЯН. Я вважаю за свій обов'язок сповістити вас про те, що я сам чув і бачив. На скільки мені відомо прінціпи молодого панича є більше, ніж легкодушні.

ГОППЕ (*спокійно*). Цього я не завважив відносно Івана. А коли дійсно тут мова про де-яке залицяннє...

КАПЕЛЯН (*дуже серйозно*). Отче парох! Отче парох! В останній раз. Колись ви пожалієте. Попереджаю вас. Інакше — пізно буде!

ГОППЕ (*непохитно*). Іван є сином моєї товаришки з дитячих літ. Раз на завсігди кажу вам, отче капеляне, що я не можу допустити, щоби з його боку щось пагане могло трапиться. А врешті — зараз ми від нього самого довідаємось. (*Кличе*). Іване. Іване.

КАПЕЛЯН (*схвильовано*). Що ви хочете робити, отче парох?

ІВАН (*виходить з вітальні, за ним Ганнуся*). Я тут, дядечку. Ви мене кликали?

ГОППЕ (*пів-жартом*). Ану ходи сюди, ближче, розкажи нам, чи справді твої прінціпи такі легкодушні.

ІВАН (*біля столу, здивований*). Що таке, дядечку? Мої прінціпи? Чого ж це?...

ГОППЕ. Отець капелян розказував мені, що у тебе такі легкодушні прінціпи... Правда це? Ну скажи нам своє „вірую".

КАПЕЛЯН (*з трудом володіючи собою*). Тут, перед отцем парохом, питаю вас, чи вірите ви, пане студенте, в Бога і Його справедливість? Чи взагалі є у вас ще яка небудь віра?

ІВАН (*стоїть мовчки, оторопілий*)

ГАНУСЯ. Але ж, дядечку, Івась був сьогодні в церкві, і завтра знов зі мною піде.

КАПЕЛЯН. Я питаю вас, пане студенте.

ГОППЕ. Ну, Іване, ти не даєш нам відповіді. Чи може отець капелян правду сказав?

ІВАН (*стоїть мовчки*).

АМАНД (*в дверях, кричить*). Ходіть швидче. Корова отелилась. Велике теля!

ГАНУСЯ (*швидко*). Ах, дядечку, швидче. Треба подивитись.

ГОППЕ (*скочив*). Значить все таки — сьогодні отелилась. От і несподівано. Так ідем, Ганусе, подивимось, чи все в порядку.

ГАНУСЯ (*в дверях*). Швидче. Швидче. (*Обоє виходять.*)

(*Коротка павза*).

КАПЕЛЯН (*встає, стоїть проти Івана*). Ну, пане студенте, ви мовчали, значить самі себе присудили.

ІВАН (*прокидаючись з задуми*). Не розумію, чому ви, отче капеляне, взагалі про це питаєте. Ви не мій учитель Божого закону.

КАПЕЛЯН. Чому, мій молодий паничу? Зараз вам скажу! Бо хочу перестерегти перед вовком у шкурі овечій, що кружляє довкола невинних сердець, і хоче їх звести.

ІВАН (*сідає біля столу і наливає собі вина*). Ах, отче капеляне, краще б нам про це не балакати. Однаково ми на одному не погодимось.

КАПЕЛЯН (*в половині дороги до дверей, повертається*). Так, це правда, на одному ми не погодимось ніколи, як небо і пекло не з'єднаються — во віки віків. (*Виходить на право.*)

(*Павза*).

ІВАН (*сидить і час від часу п'є, потім підспівує нишком*).

Ми разом мліли тихими кохання снами
Учора ще. А нині вмерла вже любов.
Хто зна, чи підем вічно ріжними шляхами,
Хто зна, чи ще колись ми зійдемося знов.

ГАНУСЯ (*поспішаючи входить з правої, оглядається, крадучись довкола*). Нікого тут нема, Івасю?

ІВАН (*здрігнувшись*). Ти, Ганно?... Я думав, що ти ще не вернула... Всі розбіглись... Я сиджу сам... Капелян теж собі пішов...

ГАНУСЯ *(поспішаючи)*. Я втекла, Івасику. Дядько ще там, у хліві, може вернутись кожної хвилини. Ти мусиш мені сказати... *(Сідає біля нього і дивиться на нього)*.

ІВАН *(сумно)*. Що, Ганусе?

ГАНУСЯ (*обіймає його*). Не роби такого суворого обличчя. Не можу дивиться на тебе. Не сердься вже.

ІВАН. Я цілком не сержусь. Мені тільки жаль, що ти думаєш, що я міг би насміхатись з тебе.

ГАНУСЯ. Ах, Івасику, я цього й не думала, я тільки так сказала.

ІВАН *(похиливши голову)*. Коли б ти так справді думала. Тоді б мені легше було розлучиться з тобою...

ГАНУСЯ *(обіймаючи його)*. Івасику, я ж не пущу тебе. Я не можу жити без тебе...

ІВАН (*розпачливо*). Ганусе, Ганусе, що це ти кажеш?

ГАНУСЯ *(з жахом, з широко отвореними очима)*. Капелян хоче мене віддати в манастир. Але коли ти тут, я нічого не боюся.

ІВАН *(схвильовано)*. Та як тобі такі думки і в голову можуть приходити? Та ж дядько ніколи не згодиться на це.

ГАНУСЯ *(я. в.)*. Капелян писав вже про мене, і вже отримав відповідь. — Коли ти поїдеш, він може зі мною зробити, що забажає. Ти мусиш лишитися, Івасику! Мусиш лишитися!

ІВАН *(скочив в найвисшім схвильованню, бігає по кімнаті)*. Ганусе, Ганусе... Що з нами буде...

ГАНУСЯ *(встає і підходить до нього)*. Не буду вже більше тебе сердити. Зроблю, що скажеш...

ІВАН (*дріжить, судорожно стискаючи руки*). Ганусе... Правда?...

ГАНУСЯ. І коли ти не хочеш тут на все залишитися, то побудь ще хоч трохи тут. Ну, хоч ще два тижні. Ну, два дні. Потім — хоч хай і смерть.

ІВАН (*ошалілий*). Ах, Ганусе. Смерть! Смерть! Тоді разом умремо.

ГАНУСЯ *(на його грудях)*. Так, та тільки ще не зараз, Івасику. Тепер ми мусимо жити і бути веселими.

ІВАН *(виривається, швидко ходить по кімнаті, важко дише, нараз)*. Ганусе... Маю зостатися?...

ГАНУСЯ *(захоплено)*. Івасику, ти зостанешся! Ти зостанешся!

ІВАН *(підбігає до неї. пригортає, страстним шепотом)*. Ганусе! Ганусечко!

ГАНУСЯ (*в його обіймах, слабо*). Задуши мене, Івасику. Задуши...

ІВАН (*піднімає її з поривом, потім ставить знов на землю*). Тепер хай весь світ западеться.

(Завіса.)

Дія III.

Третій день. Раннім ранком, по 7-ій годині. Та ж сама кімната. Яркий, соняшний, весняний ранок. Проміння сонця лежать на старомодних меблях. Вікна отворені. Із садку доходить щебетаннє пташок. Гануся в легкому ранішньому костюмі на канапі біля столу, закривши обличчє руками, занедбана поза. Мовчанка.

ІВАН (*входить з правого боку, збентежений, але здержується; повільно підходить до столу і задуманий стоїть біля нього, дивлячись на Ганусю; по хвилині мовчання, стиха*). Не плач, Ганусечко!

ГАНУСЯ (*здрігнулась*). Ах, Господи! (*З переляком дивиться.*)

ІВАН (*сумно*). Ти боїшся мене, Ганусе.

ГАНУСЯ (*ховаючи голову на його грудях і обнімаючи його*). Я думала, що це дядечко. Тебе я не боюся, Івасику. (*Мовчки пригортається*).

ІВАН (*з глибоким зітханнєм*). Так, так, Ганусечко.

ГАНУСЯ. Як прийде дядечко — я не знаю, як дивитись йому в вічі.

ІВАН (*сумно*) Ти вже жалієш, Ганусе.

ГАНУСЯ (*встає, з ніжним поглядом*). Для тебе мені нічого не жаль. Тільки бідний дядечко...

ІВАН (*я. в.*) Не думай про нього, Ганусе. Я лишуся тепер тут, я лишусь тут. (*Сідає на стілець проти канапи і зі смутком дивиться у вікно*).

ГАНУСЯ (*уперто дивиться на нього*). Не сумуй так, Івасику. Тобі тут подобається (*бере його за руку*).

ІВАН (*задумано*). Так, я-ж обіцяв тобі (*скочив, важко дихаючи*). Тут у кімнаті так тісно, душно (*біля вікна*) І вікно відчинене. (*Просовує голову у вікно, вдихає повітря, по тому звільна відходить, з полегкістю*). Ах, як освіжує весняне повітря!

ГАНУСЯ (*знов з переляком*). Коли б вже швидче все це скінчилось. Хоч би дядечко скоріше вертали із служби Божої.

ІВАН (*біля вікна*). Який чудовий день буде сьогодні. А коли б уявити себе там... у просторі (*судорожно випростовується*).

ГАНУСЯ (*наче про себе*). Мабуть у перше я сьогодні службу Божу пропустила. Що дядечко скаже?...

ІВАН (*ходить по кімнаті, говорить сердитим голосом*). Дядько і капелян! То один, то другий. Як ти усіх боїшся — то — що ж я пораджу...

ГАНУСЯ. Тільки ти, Івасику, і я... Нікого я не боюсь. Хай мене убивають, як хочуть. Мені тільки страшно жаль дядечка, що до цього дожив через мене.

ІВАН (*схвильований стоїть перед нею*). Так це через мене? Через мене?... А що скажуть мої родителі, коли я кину університет і взагалі... про це ти й не згадаєш. (*ходить по кімнаті*). Не хочу цього навіть собі уявляти. Навіть уявляти не хочу!

ГАНУСЯ (*стиха*) Івасику.

ІВАН (*підходить до неї, раптово обнімає її і цілує*). А ти дуже мене кохаєш, Ганусенько?

ГАНУСЯ (*в його обіймах*). Ти знаєш, Івасику.

ІВАН (*пригортає*). Більш чим —

ГАНУСЯ (*стиха*). Більш чим усе.

ІВАН (*пожераючи її очима*). Що ти хотіла мене спитати?

ГАНУСЯ (*в розпуці*). Хай буде, що буде. Хай усе!... Тільки дядечко... бідний дядечко... Він був такий добрий для мене, а я така погана... така погана... (*ридає*).

ІВАН (*із сльозами в очах*). Ти не погана, Ганусечко. Не плач. Я не можу дивиться, як ти плачеш. (*Кидається до неї і цілує її заплакані очі*).

ГАНУСЯ (*в сльозах*). Я не варта, щоб мене любили...

ІВАН (*ридає із стиснутими кулаками*). Я не видержу цього (*короткі, палкі обійми. Піднімається і дивиться на Ганусю, що сидить схилена у кріслі, з дикою страстю*). Ганусе. Ти така гарна. Така гарна, коли ти так сидиш... (*бере її за руку*). Я можу все забути... (*не володіючи собою*). Цілуй мене... Цілуй... (*схиляється до неї*).

ГАНУСЯ (*цілує його*). Івасик... мій єдиний Івасик... Ах...

ІВАН. Ти моя... Хай усі приходять...

ГАНУСЯ. Хай уб'ють мене, як схочуть... Мені однаково... (*довга мовчанка*).

ІВАН (*відходить від неї, ходить по кімнаті; протягає до неї руку*). Ах, така кохана, така люба! (*Нараз*). А тепер прийде боротьба! Тепер значить треба буде... (*Перед Ганусею*). Провіщо ти думаєш, Ганусе?

ГАНУСЯ (*задумано*). Я багато думаю про свою матусю. Чи любила вона так мойого батька, як я тебе.

ІВАН (*сумно*). Ах, Ганусечко... Це забута історія... Чому це ти згадуєш її? Тепер буде зовсім інакше.

ГАНУСЯ (*наче до себе*). Я можу собі уявити, як це сталося. Ми такі... Як покохаємо кого, — то він з нами може робити, що йому забажається... Як тільки я тебе побачила позавчора у перше... Я вже знала усе. А потім станеться те ж саме.

ІВАН (*зворушений*). Ах, Ганусе... не слід про це говорити. На цей раз усе буде інакше.

ГАНУСЯ (*уперто*). По тому ти теж поїдеш, а я сама зостанусь. Зовсім так, як матуся. Тоді знов буде те ж саме.

ІВАН (*схвильсвано*). Так? А що ж ще? Що ще?

ГАНУСЯ (*зажурена*). Але в черниці не піду. Матусі теж не зневолював ніхто, щоб ішла в манастир. Як що капелян ще раз прийде із своїм листом, тоді візьму рушницю, піду в садок, і там застрелюся під грушею. Але мусиш мені обіцяти, Івасику, що будеш хоч трошки пам'ятати про мене. Що іноді згадаєш свою Ганусю... (*усьміхається*). Своє перше кохання... правда, Івасику?

ІВАН (*одночасно зворушений і сердитий*). Чудесно! Так ти говориш, і такою людиною мене вважаєш? То скажи тоді краще прямо, що хочеш мене позбутися... що цілком мене не любиш... Бо так ти б не говорила, якби... Гаразд! Тоді я піду собі геть...

ГАНУСЯ (*притягаючи його до себе*). Адже ж я твоє перше кохання? Ти правду мені сказав? Правду, Івасику?

ІВАН (*пестить її*). Треба тобі, Ганусе, ще це повторяти?

ГАНУСЯ (*стиха*). Ах, я так щаслива. Як гарно було б, як-би ти залишився тут... але я в це не вірю... Це було б занадто гарно...

ІВАН (*мягко*). Ганусечко! А чому ж ні?... Чому ж ти мені не віриш? Ти думаєш, що я кого боюся? Я можу одверто всім сказати...

ГАНУСЯ (*наче непритомно*). Івасику. Ти не зостанешся... Ти не зостанешся... Не говори нічого.

ІВАН (*встає, стоїть задуманий*). Отже не зостаюся... Так ти думаєш... (*проходить повільно важким кроком через кімнату*). Ти думаєш, що я такий... Що не видержу... (*Б'є розпучливо кулаком по столу*). Дійсно не видержу! Мушу їхать! Знаю це... (*задумано*). Такий вже я бурхливий... нігде не можу засиджуватись. Капелян правду сказав. Нічого з мене не буде. Я пропаду... (*перед Ганусею*). Так,

так, Ганусе, буде так, як цей чоловік передсказував... пропаду.

ГАНУСЯ (*сумно*). Мій бідний Івасик.

ІВАН (*зворушений до глибини*). Моя бідна, бідна Ганусе! (*Нервово*). Тоді я згину. Так, тоді згину напевне. Коли б же, нарешті, ця хвиля прийшла. Так, щоб боротьба вже поза мною була. Ця страшна боротьба... (*сідає біля столу, задуманий*). Як згадаю, що колись у цю пору... А сьогодні... Все наче сон... наче сон... Тоді я був тільки в дорозі... марив тільки про все... Такий я був щасливий! Такий щасливий! І це ніколи вже не вернеться... ніколи не вернеться... Не можу уявити собі щастя без тебе, Ганусечко... (*з божевіллем*). Це над мої сили... (*вдаряє головою о плиту стола*).

ГАНУСЯ (*нараз прислухається, здрігається*). Ах, Боже мій. Вже дзвонять. Служба Божа скінчилась. Кожної хвилини можуть прийти. (*Схиляється над Івасем*). Івасику, що з тобою? Що з тобою, мій Івасику?

ІВАН (*встає дуже змінений*). Нічого, Ганусе, вже мені добре.

ГАНУСЯ (*прислухається горячково, з широкими відкритими очима*). Вони ідуть... Вони ідуть... Івасику, тільки не кидай мене... Я умру. (*Обнімає його*).

ІВАН (*старається увільниться*). Ганно... я не можу. Пусти, я піду на гору. Ми не можемо разом зостатися такими, як ми зараз... В такому стані... Кожний завважить... (*Майже зі сльозами*). Ганусечко, схаменися. Я прийду потім, пізнійше. Тільки не тепер. (*Увільняється, хоче йти*).

ГАНУСЯ (*з криком падає*). Івасику!

ІВАН (*в дверях, з розпукою*). Ганно... я не можу (*пішов*).

(*Коротка павза*).

КАПЕЛЯН (*а за ним Аманд, входять з вітальні, капелян в ризах, холодно, похмуро*). Добрий день, пані. (*Іде через кімнату у двері на право*).

ГАНУСЯ (*старається з його приходом запанувати над собою, стоїть біля столу*). Добридень, отче капеляне. (*Оглядається*). А дядечко? Де ви дядечка поділи, отче капеляне? Хіба він ще з церкви не вернувся?

КАПЕЛЯН (*біля дверей*). Отець парох ще сповідає. А я сьогодні ранком служив панахиду, панно. Панахиду по вашій матері.

ГАНУСЯ (*пригноблена*). За матусю... Панахиду?... (*ховає обличчє в руках*). А я ні про що не знала... (*ридає*). І якраз сьогодні...

КАПЕЛЯН (*холодно*). А я думав, що зроблю вам цим послугу. Не міг же я знати, що вас не буде сьогодні у церкві. Дуже мені шкода. (*Пішов на право*).

ГАНУСЯ (*в сльозах*). І як-раз сьогодні.

(*Коротка мовчанка*)

АМАНД (*що весь час вертівся по кімнаті, підходить до Ганусі, дивиться на неї, по хвилі*). Так гарно молитися... За маму. (*Складає побожно руки*).

ГАНУСЯ (*зі зложеними руками, тихо*). Матусенько в небесах, молися за мене! Тобі там добре. А я нещасна...

АМАНД (*з гримасами*). Буде дядько сварити.

ГАНУСЯ. Чому, Аманде? (*Іде до дверей*).

АМАНД. Службу Божу пропустила. Бозя буде сердиться.

ГАНУСЯ. Матуся простить мені. І милосердний Бог також. (*Відходить на право*).

АМАНД (*вертиться знов по кімнаті, заглядає на шафу, стягує звідтіль тарілку з вафлями, скалить зуби і починає їсти вафлі одну по другій*).

ГАНУСЯ (*входить з приоором до кави, бачить як Аманд їсть вафлі, біжить до стола, ставить посуду й підбігає до Аманда*). Аманд — вафлі! Я залишила кілька штук для Івасика, а ти їх їси. Віддай зараз же. (*Віднімає у нього тарілку і замикає її в шафу*).

АМАНД (*кидає вафлю на землю, злісно*). Хай жере. (*Показує на себе*). Аманд відплатить... Все віддасть. Все Аманд їсти....

ГАНУСЯ (*байдуже розставляє прилади до кави*). Ах, Аманде, чи ти з'їси, чи не з'їси, я тебе не питаю. Бережись тільки, щоб не попав Івасикові в руки. А то біда буде.

АМАНД. Стерво!

ГАНУСЯ. Фі, Аманде! Що це за слова? Соромся! Цього ти в церкві навчився?

КАПЕЛЯН (*входить у двері з правого боку, вже в чорному сюртуці*). Чи я вам перешкоджаю?

ГАНУСЯ. Боже борони, отче капеляне, запарюю каву. Можете зараз пити з Амандом. (*Старається по змозі втекти від його погляду, занята то цим, то тим*).

КАПЕЛЯН (*крадькома дивиться на неї*). А ви? Не будете пити?

ГАНУСЯ (*повернулася до дверей*). Ах ні, отче капелянчику. Я ще не можу. Не голодна ще. Питиму, як прийде дядечко (*пішла, несміливо глянувши на капеляна*).

КАПЕЛЯН (*сідає біля столу понуро задуманий, наливає собі каву*).

АМАНД (*відходить від вікна, біля котрого стояв увесь зігнутий, наче хоче скочити. В цілій фігурі є щось нагадуюче тигра. Очі горять. Говорить хрипло*). Аманд бачив Ганусю... цеї ночі... Не дала вафлі... Ні... Все розказати... Всі довідаються...

КАПЕЛЯН (*дивиться злякано*). Що з тобою, Аманде? Як ти виглядаєш... Що ти хочеш розказати? Що ти знаєш?

АМАНД (*перед ним, дуже скоро*). Аманд знає... щось... про Ганусю. Вночі прийшла — Аманд встав... щось скрипить... Все по сходах... по сходах... у гору... Аманд вийшов... держав ніж... (*держить ніж в руці, з жестами*).

Темно дуже... у-у-у. Скрізь темно... іде на пальцях... Аманд за нею... підглядає... Двері чужого відкриті... Світло з кімнати... Аманд бачить Ганусю... Іде прямо туди... Двері закриваються... Аманд стоїть... (*скрегоче*). Зарізать... Всі кишки з живого вирвать.

КАПЕЛЯН (*скочив, швидко ходить по кімнаті, задержується перед Амандом*). Аманде! Господь Бог чує все на небі, ти це знаєш! Бог покарає, коли ти збрехав! Може тебе навіть на цьому місці зараз смертю покарати. Бог знає все! Правда це, що ти тут сказав? Ти бачив?

АМАНД (*поклав руку на серце*). Ій Богу! Ій Богу!

КАПЕЛЯН (*потрясено*). Я знав це... Я знав... (*мусить опертися на крісло*).

АМАНД (*просовується у вікно, нараз кричить*). Всі кури! всі кури! (*кидається на право*).

(*Коротка павза*).

ГОППЕ (*входить з вітальні, оглядається*). Ви самі п'єте каву, любий Григоре? І панна так зрадливо вас покинула. А де ж наш приятель — сплюх Івась. (*підходить до гардеробу і розглядається*).

КАПЕЛЯН (*здержано*). Панна Ганна хотіла заждати на вас, отче парох.

ГОППЕ (*занятий*). А Івась?

КАПЕЛЯН. Пан студент ще не з'являвся. Він мабуть десь недалеко, там де і панна Ганна.

ГОППЕ (*одяішись в домашній костюм, іде до дверей що на право, кличе*). Ганусе, а де ти? Небого моя? Підпоро моєї старости... Де це ти ховаєшся?... Нікого не видно... Наче всі вимерли... Навіть Марися... (*підходить до столу, сідає*). Тоді прийдеться пити каву і без неї. Треба як можна вигіднійше устроїться самому на тій долині ридання і жалю. Нічого не поробиш (*лле каву в шклянку*). Постарів вже чоловік. Черга за молодими. Ми вже доволі несли тягар життєвий. Згорбатіли ми від цього і зашкутильгали. Тепер вам даємо дорогу (*розглядає Григора*). А взагалі — треба сказати, ми легше носили наш тягар, чим ви, молоді теперішні люде. Щоб я коли небудь робив таке страдницьке обличчє, як ви це робите в цю хвилю, капеляне, у цей прекрасний ранок... ні, я не можу пригадати такого випадку. Для цього, очевидно — дуже багато де чого було б потрібно

КАПЕЛЯН. Ви, у ваші часи, отче парох, не мали для цього ніякої причини; не так як ми у цьому світі, повному гріха.

ГОППЕ (*по каві*). Це ще питаннє, мій любий Григоре. Я цілком не певен, щоб світ взагалі став гіршим; це ще баба на-двоє ворожила. Але що мені здається дуже правдоподібним, так це те, що у вас після учорашнього трішки в голові шумить. До цього часу ви ще й кави не випили. Пийте — пийте, це добре робить на цього роду поганий настрій.

КАПЕЛЯН (*понуро*). Я зовсім не настроєний до жартів, отче парох.

ГОППЕ (*весело*). Всі признаки попразничного шуму в голові. Або може зразу поставимо більш різку діягнозу: чорна мелянхолія!

КАПЕЛЯН. Ваша правда, отче парох. Я дуже жалію, що був учора такий легкодушний. Що на хвилю забув, до чого мене з'обов'язує мій духовний стан. Священик, котрий забувся до того, що позволив собі танцювати, не варт посвящення. Я негідний... знаю про це. Я провів всю ніч на молитві. Бог бачив моє каяття. Можливо, що він простить мені.

ГОППЕ (*добродушно*). Занадто ви це все до серця приймаєте, любий капеляне. Раз потанцювати — це ще не смертельний гріх, тим більше, як ваш духовний начальник дав вам свій дозвіл.

КАПЕЛЯН (*піднято*). Але чи маю я дозвіл від Бога, отче парох? Мені післано мабуть спокусу. І подумати

тільки, що я попав в тенета, розставлені злим ворогом. Горе тому, хто дає поганий примір. Як же я посмію кинути каменем у других, коли я й сам не кращий?

ГОППЕ *(поважно)*. Тоді ви на правдивому шляху, любий капеляне. Пам'ятаєте, в чому я вас завжди докоряв? Я все вважав вас занадто суворим, гострим. Занадто суворо ви осуджували винуватців. На маленькі людські прогрішення треба дивитись крізь пальці. — Не судите — да не судими будете. Всі ми грішні.

КАПЕЛЯН (*піднято*). Ми всі грішні. Очевидно! Але один в малому, другий у великому. Гріхи одних можуть бути простимі, — коли вони відносяться тільки до їх самих і коли вони каються і виходять з каяття більше очищеними, та можуть жити на далі безпорочно. Провини других, одначе, не можуть бути прощені ні на цьому, ні на тому світі.

ГОППЕ (*поважно*). Мушу внести поправку, любий капеляне. Всі гріхи можуть бути прощені, коли ми з них висповідались і запричащались, по законам нашої церкви. Невже, як священик, я перший вам про це говорю?

КАПЕЛЯН (*фанатично, палко*). Я ж кажу, отче парох, цей гріх не може бути ніколи прощений! Він не тільки принижає людину до стану звіря, але він потягає до упадку й других, і цим відбирає їм дочасне й вічне блаженство.

ГОППЕ. Про кого це ви говорите, любий капеляне? Чи це відноситься до якоїсь означеної особи, чи ви це просто сказали для порівнання?

КАПЕЛЯН (*з трудом володіючи собою*). Це не порівнаннє, отче парох. Це, про що я говорю, на жаль—факт. Це підтвердженнє того, що я вам учора казав, а ви не хотіли слухать. Ви краще знаєте світ! Але тепер вже пізно... Тепер вже все пропало...

ГОППЕ (*встає*). Ви говорите про мойого небожа? Або — взагалі що ви хочете сказати? Висловлюйтесь яснійше, отче капеляне.

КАПЕЛЯН. Я говорю про зводника, котрого ви тримаєте у себе в домі, отче парох. Тим гірше, що він ваш небіж.

ГОППЕ (*опановує собою*). Будьмо спокійнійші і терпимійші, отче капеляне, тоді ми може до чогось добалакаємось. Скажіть же, що сталось?...

КАПЕЛЯН (*вибухаючи*). Спокійнійшими, тоді, як бідну, невинну душу скинено у пропасть вічної ганьби і погибелі. Спитайте панну Ганну, що скоїлося між нею і цим студентом за останній день.

ГОППЕ (*похилив голову на руку, мовчить*).

(*Коротка павза*).

КАПЕЛЯН (*спокійнійше*). Спитайте панну, отче парох. Я прошу про це. Дозволите покликать її? (*Іде до дверей*).

ГОППЕ (*встає*). Робіть, що вважаєте потрібним, отче капеляне. Побачимо.

КАПЕЛЯН (*виходить на право; чути, як він кличе*). Панно Ганусе. Панно Ганусе.

(*Коротка павза*).

ГОППЕ (*стоїть задумано, стиха барабанить пальцями по столі*).

КАПЕЛЯН (*знов з'являється в дверях*).

ГАНУСЯ (*йде за ним, ще за дверима*). Чого вам, отче капеляне?

КАПЕЛЯН (*суворо*). Отець парох кличе вас, панно. (*входить повільно в кімнату*).

ГАНУСЯ (*входить, прочуваючи*). Мене?... Так...?...

ГОППЕ (*піднімає голову, дивиться на Ганну довгим поглядом, сумно*). Так це правда, Ганно?

ГАНУСЯ (*глянула підозріло на капеляна, на Гоппе, моментально спалахнула, по тому зараз же смертельно блідніє, і з криком кидається до ніг Гоппе*). Дядечку. Дя—деч—ку.

(*Мовчанка*).

ГОППЕ (*переміг себе*). Твоя матуся, Ганно... Твоя матуся... (*закриває обличчє руками*).

ГАНУСЯ (*біля його ніг, з розпукою*). Розтопчіть мене, дядечку... Розтопчіть мене.

ГОППЕ (*дивиться на неі, потрясений*). Що ти мені вчинила? Хіба я заслужив на те від тебе?

ГАНУСЯ (*трохи піднявшись, з опущеною головою*). Розтопчіть мене... убийте... Чого я на світ родилася... (*судорожно плаче*).

КАПЕЛЯН (*стоіть під час останньоі сцени біля вікна, з гнівом*). На грішному ложі породжена, у грісі погибне! О вічна справедливосте!

ГОППЕ (*чув останні слова, рішуче*). Встань, Ганно! Перед Богом падай на коліна, не переді мною (*підносить іі*). А тепер поклич сюди Івана; хай я з ним зведу рахунки.

ГАНУСЯ (*ридаючи*). Я не можу покликать Івасика. Краще мені все скажіть, дядечку. Мені. У Івася таке ніжне серце. Він цього не перенесе. Я усьому виною. Я так його покохала, дядечку. Так покохала. Не говоріть йому нічого. Скажіть краще мені.

ГОППЕ (*гірко*). Так... Іван... Якого я мов сина рідного прийняв. Котрому я довірявся як собі самому. Іди — поклич його. Хочу з ним поговорити.

ГАНУСЯ (*розпучливо з піднятими благально руками*). Дядечку!

ГОППЕ. Поклич його, і заспокійся. Нічого не буде. Ти бачиш, я спокійний.

ГАНУСЯ (*повертається, пригноблена іде до дверей, ридаючи*).

КАПЕЛЯН (*стає їй в дорозі*). Ще хвилину, панно Ганно. Тепер треба і нам звести рахунки (*виймає з кишені листа*). Тут у мене в руках — лист від сестри ігумені. Місце було для вас забезпечене.. Я так сподівався (*Зворушено*). Я леліяв це гаряче бажаннє. Тепер мене обмануто. Я розриваю листа (*рве лист*). Ви негідні стати Черницею.

ГАНУСЯ (*звернулась до виходу*). Ах, отче капеляне. З усим цим тепер покінчено. Робіть, як знаєте. (*Іде з похиленою головою*).

КАПЕЛЯН (*їй услід*). Теж і по між нами все покінчено... Пошукайте собі другого сповідника, котрий міг би дати вам відпущеннє. Тільки не я. (*Хоче йти*).

ГОППЕ (*встав*). Ще словечко, вельмишановний. Що це за лист? Поясніть мені це, будь ласка.

КАПЕЛЯН (*підходить до нього*). Я піклувався про спасення душі вашої небоги, отче парох. Я думав, що вона повинна присвятити себе, як добровільна жертва за провину своєї матері. Я написав до сестри ігумені Вроцлавського манастиря, і отримав прихильну відповідь. І було б краще, чім це, що тепер сталось.

ГОППЕ (*встає, незвичайно гострим тоном*). І все це ви робили за моїми плечима? Не кажучи мені ані слова? Дуже мені дивно, отче капеляне. Тепер я розумію, що нещасне дівча не знало, як йому себе рятувати, і кинулось на шию першому стрічному хлопцеві. Знаєте ви, що нещастя цієї дитини ляже на ваше сумліннє?

КАПЕЛЯН (*гостро*). Скидаю з себе всяку одповідальність, я тут зовсім невинний. Я бажав як найкраще. Коли б все пішло по моїй волі — не було б цього нещастя. А що зробили ви, отче парох?. Дозволили розростися бур'янові легкодушности, котрого зерно таїлося в цій попсованій гріхом крові! Ви не слухали голосу, котрий вас перестерігав! Ви сами давали примір легковажного відношення до віри і... веселого способу життя...

ГОППЕ (*Червоний з гніву, з вибухом захованої здавна сили*). Як смієте ви, молодий паничу? Мене, старого, хочете вчити, як я маю жити? Що я маю робити і що дозволяти робити? В одному мойому мізинці більше досвіду, ніж у цілій вашій голові. Я закінчив свою життьову боротьбу тоді, коли вас ще на світі не було. Мою боротьбу із світом і з самим собою, боротьбу, котра перед вами. Наперед попробуйте так з неї побідно вийти, як я... І ви мені хочете робить вказівки? Невже ви думаєте, що для вас я стану другим, що перероблю себе? (*із стисненими кулаками*). Ви знаєте, що таке старі мужицькі пястуки? Що можуть роздавити тебе, як тільки в мої руки попадешся?

КАПЕЛЯН (*з трудом здержуючи себе*). Ну, кидайтеся на мене, отче парох. Чому цього не робите?

ГОППЕ. Жалію вас і вашого недосвідчення. Знайте, що світа ви не рушите ні на крок із шляху, по якому йде. Переконаєтесь ще колись в цьому. Згадайте тоді старого Гоппе, що вам це сьогодні так виразно заповідає. А тепер, я думаю· шляхи наші на завжди розійдуться. Ви там — (*показує на двері*), а я тут.

КАПЕЛЯН (*повертається*). Піду, отче парох. Складу швидко свої річи і звільню вас від своєї особи.

ГОППЕ (*Відвертається від нього спиною і йде до вікна*).

КАПЕЛЯН (*Іде до дверей, стрічає Івана, що якраз входить. Обидва стоять проти себе, мірять себе очима. Потім капелян відвертається і, кинувши зневажливий погляд на Івана, відходить*).

ІВАН (*видержує погляд, підходить ближче, стоїть в нерішучости*).

(*Мовчанка*).

ІВАН (*Тихо, але рішуче*). Я тут, дядечку.

ГОППЕ (*відвертається від вікна і дивиться на Івана допитливо; під впливом цього погляду Іван опускає очі. По хвилі, гірко*). Для цього ти сюди приїхав, Івасику?

ІВАН (*збентежений*). Дядечку... я... я... не хотів... я... (*замовкає, звівши плечима, червоніє*).

ГОППЕ. Підійди ближче, Іване. Глянь на мене. Нічого тобі не каже твоє сумлінне?

ІВАН (*стоїть перед ним, пригноблений*). Простіть мені, дядечку. Я... (*схилився, щоб поцілувати його руку*).

ГОППЕ. Чи признаєш свою велику, важку провину? А може ти ще за молодий для цього?

ІВАН (*розпучливо*). Дядечку. Я ж усе розумію. Але ми так кохаємось... Ми... Ми... Я так кохаю Ганусю. Не можу вже без неї... Коли б ви тільки знали, дядечку...

ГОППЕ (*гірко*). І це доказуєш тим, що робиш її нещасною на все життя?

ІВАН (*роздратовано*) Я не хочу робити її нещасною. Хочу все поправити... Хочу тут остатися... Я ще не все як слід обдумав...

ГОППЕ. Чого ти ще не обдумав? Скажи, Іване, ти ж не дитина, людина ти вже доросла, студент. Чого ти ще не обдумав?

ІВАН (*спокійнійше*). Ах, дядечку... мені здається, що як кого покохаєш — то ні про що вже не думаєш... тоді все проче стає байдужим... тоді (*палко*). Ах, коли б я вам міг висказати словами, як дуже я кохаю Ганусю. Я так божевільно, безумно її кохаю. Я... Ах, та що там про це говорити...

ГОППЕ. Так? Значить по твойому тоді ні про що не думають? А знаєш, що мені здається? Мені здається, що тоді якраз треба все обдумати. Що до цього, то погляди наші цілком ріжні.

ІВАН (*з деякою упертістю*). Я не вмію так володіти собою. Не всі однакові! Я... звичайно, я нарешті ще дуже молодий. Я не можу бути таким спокійним, коли мені хочеться кинуться комусь на шию і задушити його в своїх обіймах.

ГОППЕ (*поважно*). Ах, любий Івасику. Тим гірше для тебе, коли не вмієш над собою запанувати. До чого ти так думаєш дійти в житті? Я те ж колись був такий же молодий, але так... І я маю свою записану сторінку в житті, хоч вона вже і пожовкла.

ІВАН. Значить, ваша історія, мабуть, була зовсім інакша.

ГОППЕ (*спокійно*). О, історія, мій любий, була цілком звичайна. Правда, ми не були настроєні так романтично, як ви... молоді... Я був студентом цілком як ти, Іване. Розуміється, старшим від тебе. За моїх часів з цим так дуже не поспішали. Ми зналися з дитячих літ. Бачиш, цілком так само, як ти з Ганусею. І ми те ж дуже кохалися... так мені здається. Але до цього ми все таки не дійшли. Ми чекали терпеливо.

ІВАН (*з чудним настроєм*). Ну, і що ж з цього вийшло? Чому ви стали священиком?

ГОППЕ (*спокійно*). Нічого з цього не вийшло, мій любий Іване. Надокучило їй чеканнє. А грошей у мене теж не було. Нарешті пішла заміж, а мене кинула. Я був дуже упертий... Я відкинув анатомічний ніж і пішов у священики. Було це мабуть вчинком дурної помсти. Але, на щастя, нікому це не пошкодило. Ні мені... ні їй... (*З гумором*). А знаєш ти, Іване, хто був цією моєю коханою? Ану відгадай?

ІВАН (*задумано*). Не знаю, дядечку. Хто ж такий?

ГОППЕ (*сміється*). Твоя матуся, голубчику. Уяви собі.

ІВАН (*потрясений*). Моя... матуся?...

ГОППЕ (*спокійно*). Твоя матуся. Бачиш, мій любий Іване — я міг би бути тобі батьком. Навіть скажу: тому я і приймав тебе, як сина. Тому і довіряв тобі більше, ніж може слід. І за все це — син моєї Емми так мені відплатив.

ІВАН (*розпачливо*). Дядечку, я не хотів тобі зробити нічого злого. Це все сталось тільки тому, що я так безумно кохаю Ганусю... (*сідає з тихим стоном*).

ГОППЕ. Найбільш болить мене те, що це вже удруге нещастє спадає на мене з вашого дому. Твоя мати розбила мої надії. Але я не сержусь за те на неї. Бідна дитина не могла інакше зробити. А я вдоволений із своїх риз. Я, так сказати — знайшов себе. Сім'ю, котрої я вже не міг мати — я заступив собі почасти цим, що взяв до себе Ганусю і Аманда. Все було гарно, і давні невзгодини були забуті. А тепер, після 25-ти літ з'являється син моєї коханої з молодечих літ — і що він робить? У-друге розбиває мої надії. Мою опору... бо я вже старий і слабий. Робить нещасливою мою небогу. Мою дитину. Мою одиноку... Цього я вже не можу так легко перенести. (*схилив голову на руки*).

ІВАН. Я не хочу її робити нещасливою. Я зроблю все, що зможу. Тільки не будьте таким, дядечку. Я не зі злої волі... Із за мене Гануся не повинна бути нещасною.

(*Мовчанка*).

ГОППЕ (*заспокоївся, лагідно*). Як же ти собі уявляєш будуче? Що ж тепер буде?

ІВАН (*палко*). Ми вже це вирішили, дядечку. Я лишаюся тут... і...

ГОППЕ (*майже сміється*). Так? Ти лишаєшся тут? А твої родителі? А твоя наука?

ІВАН. Це правда, але я не можу тепер думати про родителів. Перш за все про Ганну.

ГОППЕ. Гм!.. А що ти тут будеш робити?

ІВАН (*збентежено*). Я... я... (*повів плечима*).

ГОППЕ. Ох ти, романтику. Ну, скажи, що ти хочеш тут робити? Мусиш же ти мати якусь професію. Не будете ж ви увесь час цілуватися й обніматися?

ІВАН (*почервонів*). Я думав, дядечку, що зможу тут повчитися хазяйству, або ще чому небудь. А потім...

ГОППЕ. Так? А твої родителі? Чи ти думав також про це, що скажуть твої родителі? Твоя мати?

ІВАН (*схилив голову, мовчить*).

(*Коротка павза*).

ГОППЕ (*підходить до нього, кладе йому руку на плече*). Ні, мій голубе, тепер я тобі зроблю одну пропозіцію, і сподіваюсь, що вона буде краща. Ти поїдеш в університет і почнеш свою науку цілком так, як ти досі хотів і як цього бажали твої родичі. І ти поїдеш ще сьогодні... зараз же...

ІВАН (*встає рішуче*). Ні, дядечку, про це не може бути й мови. Покинути Ганусю в горю — я не можу. І коли я зараз... Ні, швидче я застрелю себе...

ГОППЕ. Так легко, голубчику, не стріляються. І ти не мусиш цілком кидати Ганни. Коли ти у своїй науці поступиш наперед — тоді ти повинен вернути до нас. Тоді ми побалакаємо про те, що далі буде.

ІВАН (*засмучений*). Так, дядечку... але...

ГОППЕ (*дивиться на нього*). Коли ти чесна людина, ти вернешся. А може ти цього не хочеш?

ІВАН. Очевидно, дядечку, що я поверну. Але чому мені їхати вже сьогодні... Зараз?,.. Хоч би завтра...

ГОППЕ (*енергійно*). Ані хвилини довше. Не дозволю цього ні в жадному разі. Зараз я покличу Ганну (*повертається*). Попрощайся з нею як можна коротше. Колись ви з'єднаєтесь. Від тебе це залежатиме, Іване, чи вона ще коли тебе побачить, чи ні — зараз я звелю запрягти коні і за пів години ти поїдеш.

ІВАН (*тоном просьби*). Дядечку... Дядечку...

ГОППЕ (*спокійно*). І не проси краще. (*Відчиняє двері*). Ганно. Ти тут? Ходи сюди. (*Пропускає її в двері, впихає в кімнату*). Тепер можете побалакать одне з другим про віщо вам треба. А за цей час запряжуть коней. (*Пішов*).

ГАНУСЯ (*з широко розкритими очима, смертельно бліда, з жахом*). Дядечко казали запрягати? Івасику, ти їдеш? Ти їдеш? (*оперлася на стіл, гірко ридає*).

ІВАН (*гладить її по голові*). Слухай же, Ганусечко. Я ж поверну. Усим святим клянусь, що поверну.

ГАНУСЯ (*безпотішно ридає*). Я це знала. Ти не зостанешся. Я це казала! Тепер все скінчено...

ІВАН (*у сльозах*). Ганусечко. Єдина моя. Не затроюй нам останніх хвилин. Ти не знаєш, що я з дядечком... Я тільки мушу щось із себе зробити. По тому я вернусь.

ГАНУСЯ. А я не останусь тут з капеляном. Я не можу дядечкові в очі дивиться. І хто зна, що ще буде...

ІВАН. Капелян не може тобі нічого вчинити. Я вже говорив з дядечком. (*Стоїть перед нею і дивиться їй в очі*). Ганучечко, не сердься на мене за те, що я мушу відїхати! Я не можу інакше. І дядечко так хоче. Ну скажи, що ти згодна! Так?

ГАНУСЯ (*на його грудях*). Івасику! Ми вже ніколи не побачимось.

ІВАН (*істерично*). Ганусе!... Ганусе!...

ГАНУСЯ (*монотонно*). Ти поїдеш звідсіля у світ... Ти забудеш про мене. А я...

ІВАН (*ніжно, твердо, з переконанням*). Я не забуду тебе Ганусе. За ці дні я зробився цілком другою людиною. Я почуваю себе багато старшим. Багато... Повірь мені...

ГАНУСЯ. Але я ніколи тебе не забуду. (*Притягає його голову до себе*). А тепер я мушу ще раз глянути на тебе, Івасику. У твої ясні очі. (*Уперто дивиться на нього*). Ти плачеш, Івасику? Не плач, голубе мій! (*мовчки пригортаються*).

ГАНУСЯ (*прислухається*). Чуєш, Івасику? Вже витягають фаетон. Зараз усе скінчиться...

ІВАН (*пригортає її*). Щастє моє!.. Моя!...

АМАНД (*з рушницею з'являється у вікні і дивиться вирячивши очі*).

ГАНУСЯ (*завважила його, увільняється з обіймів Івана*). Івасику. Там Аманд. Хай він іде геть.

ІВАН. Ах, Ганю, хай собі стоїть.

ГАНУСЯ (*уперто*). Ні. Він не сміє там стояти. Він такий злий. Не хочу його бачити.

АМАНД (*шкірить зуби, грається рушницею*).

ІВАН (*підходить до вікна, супокійно*). Аманде. Хіба ти не підеш від вікна?

АМАНД (*повертає очима, з викликом*). Аманд... стояти тут.

ГАНУСЯ. Хай він не дивиться, як ми будемо прощатися. Аманде, я не хочу, щоб ти дивився.

ІВАН (*хвилюється*). Так ти не підеш зараз геть, Аманде?

АМАНД (*реве*). Собака... чужий... Убить... Застрелить... (*прицілюється з рушниці*).

ГАНУСЯ (*з страшним криком*) Аманд! (*кидається між них*).

АМАНД. (*Стріляє. Глухий звук вистрілу*).

ГАНУСЯ. О Господи!... (*падає, схопилася за груди.*)

АМАНД (*відкидає рушницю, з безумним ревом*). Убитий! Убитий на смерть. (*Втікає*).

ІВАН (*шалено — над Ганусею*). Ганусе. Що таке. Ганусе. (*Скочив, наче теряючи розум, робить ріжні безцільні рухи*).

ГАНУСЯ (*слабо*). Ти... здоровий... Івасю?

КАПЕЛЯН (*входить, одягнений в подорожній плащ. Зразу не бачить нічого*). Отче парох... Боже милосердний. Пані! Що тут сталось... (*Глянув на Івана кидається до Ганусі*).

ІВАН (*в божевіллі, бігає по кімнаті*). Застрелив її! Цей божевільний! Цей ідіот!... Я уб'ю його! Я... Мій... (*біля Ганусі*). Ганусечко! Не умирай... Боже великий... Вона вмирає...

ГОППЕ (*вбігає*). Що Аманд зробив? (*до Ганусі*). Ганно! Ганно!... (*Стогне*). Дитино моя! (*Кричить у вікно*). До лікаря, до лікаря!

КАПЕЛЯН (*занятий біля Ганни, встає*). Людське знання тут вже не поможе.

ІВАН (*відштовхує капеляна*). Не ви. Я! Я! (*старається здержати кров із рани*).

КАПЕЛЯН (*стиха*). Треба нам подумать про безсмертну душу, щоб вона не погибла на віки· (*Схиляється над нею зі складеними руками*). Пані. Покайтеся.

ГАНУСЯ (*протягає руку до Івана*).

КАПЕЛЯН (*голоснійше*). Пані... як ваш сповідник... В годину смерти покайтеся...

ГАНУСЯ (*обнімає руками Івана і схиляється, теряючи свідомість*).

ІВАН (*тримає її в обіймах, наче стараючись оживити її*).

КАПЕЛЯН (*хоче освободити Ганну від нього*). Пані... пустіть його.

ГОППЕ (*встає зі стільця, стає між ними, відсовуючи капеляна*). Прощаються тобі гріхи твої, дитино моя. Deinde te absolvo. Відійди з миром. (*Шепоче*). Привітай Етту і других. (*Мусить сісти*).

ГАНУСЯ (*падає. Судорожне зітхання. Тіло стає нерухомим*).

ІВАН (*із страшним криком*). Вмерла!.. (*Кидається на труп, спазматично ридаючи*).

ЗАВІСА.

КІНЕЦЬ.

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

№ 1.

ЦІНА 5 КАРБ.

ГОЛОВНИЙ СКЛАД УСІХ ВИДАНЬ Т-ВА „ГРУНТ“: КНИГАРНЯ
— — „ДНІПРОВЕ СЛОВО“ БУЛЬВ.-КУДРЯВСЬКА Ч. 38. — —

КИЇВ р. 1918.